

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

NARVA KOLLEDŽ
ÕPPEKAVA „NOORSOOTÖÖ“

Darja Gmõr
NOORTE AGRESSIIVSE KÄITUMISE PÕHJUSED JA ENNETAMISE
VÕIMALUSED NARVA NOORTEKESKUSE TÖÖTAJATE ARVATES

Lõputöö

Juhendaja assistent Nelly Randver
Kaasjuhendaja assistent Maria Žuravljova

NARVA 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1.AGRESSIIVSUSE TEOREETILINE OLEMUS	6
1.1 Agressiivsuse ja agressiivse käitumise mõisted ja tähendus.....	6
1.2 Noorte agressiivne käitumine.....	9
1.3 Agressiivse käitumise tekkimise põhjused.....	11
1.4 Ümbritseva keskkonna mõju laste agressiivsele käitumisele.....	14
1.5 Agressiivse käitumise tagajärjed.....	15
1.6 Agressiivse käitumisega noorte abistamine ja agressiivsuse ennetamine.....	16
1.7 Noorsootöötajate olulisus noorte agressiivse käitumise tõkestamisel ja ennetamisel	19
1.8 Varasemad uuringud agressiivse käitumise kohta	22
2.AGRESSIIVSE KÄITUMISE TEKKE PÕHJUSTE JA ENNETAMISE UURING ...	24
2.1 Narva Noortekeskuse iseloomustus	24
2.2 Uurimuse eesmärk ja ülesanded.....	26
2.3 Uurimuse metoodika	26
2.5 Uurimisprotseduuri ja andmete töötlemise meetodi kirjeldus	27
3. UURIMUSTULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU	28
4.UURINGU JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD.....	39
KOKKUVÕTTE	45
SUMMARY	47
KIRJANDUS	49
LISA.....	52

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

Töö autori allkiri ja kuupäev

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Darja Gmõr,

(sünnikuupäev: 19.08.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Noorte agressiivse käitumise põhjused ja ennetamise võimalused Narva Noortekeskuse töötajate arvates“, mille juhendaja on Nelly Randver ja kaasjuhendaja on Maria Žuravljova;

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, **22.05.2018**

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teema on „Noorte agressiivse käitumise põhjused ja ennetamise võimalused Narva Noortekeskuse töötajate arvamusel“.

Narva Noortekeskust külastavad erinevas vanuses noored kelle puhul on märgata agressiivse käitumise ilminguid. Keskuses pole keegi varem noorte agressiivse käitumise põhjuseid uurinud ja seal puudub strateegia agressiivse käitumise ennetamiseks.

Töö eesmärk on välja selgitada noortekeskuse töötajate arvamused noorte agressiivse käitumise põhjustest ja toimetulekut nendega. Eesmärgist lähtuvalt on töö autor püstitanud järgmised ülesanded:

- anda teoreetiline ülevaade agressiivsusest, agressiivse käitumise mõistetest, agressiivse käitumise tekke põhjustest ja agressiivse käitumise tagajärgedest ning noorte abistamisest;
- valida uurimismeetod ja uurimusandme kogemus viis;
- viia läbi uuring noortekeskuse töötajate seas;
- analüüsida saadud tulemusi, teha järeldused;
- teha ettepanekuid keskuste töötajatele laste agressiivse käitumise ennetamiseks.

Uurimismeetodina on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodi ja uurimusviisiks on poolstruktureeritud intervjuud Narva Noortekeskuse töötajate seast. Intervjuu annab võimaluse aru saada, millised probleemid on agressiivse käitumisega keskust külastavatel ja noortel töötajate arvates.

Töö koosneb kahest peatükist ja alapeatükkidest. Esimeses peatükis on defineeritud agressiooni ja agressiivse käitumise mõistet ning selle tähendust, tuuakse välja laste ja noorte agressiivse käitumise tekkimise põhjused, agressiivse käitumise tagajärjed ja ennetamise võimalused ja noorsootöötajate olulisus noorte agressiivse käitumise tõkestamisel. Teine peatükk on lõputöö empiiriline osa, kus on toodud ära uurimistöö eesmärk ja ülesanded, metoodika, meetod, uuringu kogum ja valim, uurimisprotseduur ja andmetöötlusmeetodi kirjeldus ning uurimistulemuste analüüs ja arutelu. Teine peatükki lõpus on järeldused ja ettepanekud. Töö lõpeb kokkuvõttega.

1. AGRESSIIVSUSE TEOREETILINE OLEMUS

1.1 Agressiivsuse ja agressiivse käitumise mõisted ja tähendus

Agressiivsus tuleb ladinakeelsest sõnast *aggredi* ja tähendab „millegi kallale asumist, aktiivseks muutumist“ (Baum 2004: 4). Erinevad uurijad kirjeldavad agressiivsust erinevalt. Agressiivsuse kohta on esitatud rida seletusi (Platonova 2006: 7).

Lorenz arvas (1950), et agressiivsus on seotud geneetiliste teguritega, mis takitavad automaatseid antagonistlikke reaktsioone teiste suhtes (Hayes 2000: 113). F. Allan kirjeldab agressiivsust kui sisemist jõudu, mis annab inimestele võimaluse olukorra eest vastutada (Allan 1964). Teised uurijad kirjeldavad agressiivsust kui tugevate emotsioonide kogumit. Need emotsioonid võivad väljenduda vihana. (Cacciatore 2015: 30)

Agressiivsus on millegi saavutamise vahend (Niiberg, Urva 2009: 17). Agressiivsus sisaldab nii kognitiivseid kui ka emotsionaalseid komponente (Mehilane 2000: 51).

Agressiivsus indiviidi tasemel ei arene alati ühtemoodi (Baum 2004: 4).

Jacob, Brunton ja Melville 1965. aastal otsisid kromosoomianomaaliaid ja leidsid, et vanglapopulatsioonis oli suurem hulk XXY kromosoomikomplektiga inimesi kui üldpopulatsioonis. Selle teooria põhjal saab väita, et inimesed, kellel on kromosoomikomplekt XXY, on agressiivsemad – nad on „sündinud kurjategijad“. (Hayes 2004: 114)

Saksa neurobioloog Joachim Bauer kirjutas: „Edukalt edasi antud agressiivsus on konstruktiivne. Agressiivsus, mis on oma *suhtlusfunktsiooni* kaotanud, on destrukttiivne.“ (Juul 2012: 68) Saab öelda, et inimese agressiivsus on destrukttiivne, sest väga tihti see muutub vägivaldseks. On vaja õppida, kuidas agressiivsust kontrollida.

Mitmetes töödes väidetakse, et keskkonnategurid suurendavad või vähendavad agressiivsust. Donnerstein ja Wilson (1979) näitasid, et inimesed muutuvad agressiivseks tõenäolisemalt mürarikas kui vaiks keskkonnas. Kui inimesed arvasid, et nad saavad müra normi kontrollida, tundus, et nad muutusid rahulikuks ja reageerisid vähem agressiivselt. (Hayes 2000: 118)

Lorenz väitis, et agressiivne energia koguneb indiviidis pidevalt, nii nagu kraanist tilkuv vesi täidab ajapikku paagi (Hayes 2000: 113). Agressiivsuse etioloogias on võimalik eristada pikki ja lühiajalisi protsesse. Pikajaliste protsesside all mõeldakse bioloogilisi

mõjusid, lühiajaliste protsesside all- perekonna ja sõprade mõju ning sotsiaalseid suhteid. (Mehilane 2000: 51) Agressiivsus ei ole vägivald. See on muu tegu, võimas energia – tarmukus ja tahe (Cacciatore 2015: 30).

Psühholoogias eristatakse ka agressiivsuse instinktteooriat. Käitumispsühholoogias lähtutakse sellest, et nii loomadel kui ka inimestel on kaassündinud võitlusinstinkt. Konflikti puhkedes on nimetatud instinkt enesekaitse ja enesealahoitu aluseks. (Pentthin 2003: 23)

Agressiivne inimene väljendab oma tundeid, emotsioone ja vajadusi teistmoodi:

- on üldiselt võimas, keskendub ainult endas;
- ei usalda inimesi, ka oma sugulasi;
- hüperegoism, kasutab kogu aeg „Mina“, eitab kompromisse;
- kontrollib kõike;
- kasutab kõnes ähvardusi, sarkasmi ja räägib monoloogi abil;
- kasutab sõnu: peab, arusaadav, jutul lõpp, see ei ole minu probleem, see ei puutu minusse, jne;
- ei hooli teistest tunnetest;
- tal on iroonilised naljad;
- tal on palju vaenlasi, aga vähe sõpru. (Niiberg, Urva 2009: 32-33)

Agressiivsus tuleneb sünnipärastest geneetilistest teguritest. Lindude ja kalade teoloogiliste uuringute alusel väitis Lorenz, et kaasasündinud agressiivsus koguneb järjest, kuni mingi sündmus juhtub olema „päästikuks“, mis selle vallandab. Päästik esineb tõenäoliselt liigispetsiifilise signaali vormis, moodustades teatud liiki ähvardava poosi – näiteks vaenulik jõllitamine või lähenemine isikliku „territooriumi“ piire ületades. (Hayes 2002: 113)

Agressiivsus on väga oluline probleem üle maailma. Tähtis on teada, mis on agressiivsuse põhjused ja leida õige agressiivsuse ennetamise viis. Ei tohi unustada, et agressiivsus ja agressioon on erinevad asjad. Kahjuks inimesed ajavad segi need mõisted. Seepärast on väga raske mõista milles on probleem üldse, millised on põhjused ja millised võivad olla tagajärjed. Paljud erinevad teooriad räägivad agressiivsusest ja probleemi lahendamisel on vaja õigest teooriast lähtuda.

Agressioon tähendab inimeses peituvat jõudu, energiat. See on instinkt, käitumise motiiv, põhjus. Agressioon see ei ole hälve. Agressioon on iseenesest neutraalne energia ja see, kuidas ta inimese käitumist mõjutab, oleneb muust arengust. (Niiberg, Urva 2009: 16)

Bandura (1977) väitis, et agressiivne käitumine on õpitud. Inimesed käituvad agressiivselt, kuna nad on selgeks saanud, et see tasub ära. Nad õpivad seda lapsepõlvest või nad kordavad teiste käitumist, võib olla agressiivne käitumine on nende isiklik kogemus. (Hayes 2000: 116)

Agressiivne käitumine on alati hälve. See on paljude mõjurite koostoime tagajärg. (Penthin 2003: 12) Mõned arvavad, et agressiivset käitumist võidakse pidada sotsiaalsete oskuste puudumiseks ja psühholoogias agressiivsus on alati hälve, normist kõrvale kaldumin (Keltingas-Järvinen 2011: 43).

Agressiivne käitumine on toimimisviis, kus kahjustatakse teiste huve ja rikutakse teiste õigusi. Tavaelus peetakse agressiivseks sellist käitumist, mis kujutab endast kas füüsilist vägivalda või sõimu, karjumist, teiste alandamist jms. (Krips 2003: 103) Agressiivsus on raskeim sotsiaalse arengu hälve nii tagajärgede poolest kui ka seepärast, et tavaliselt viitab see mingile suuremale arenguhälbele (Penthin 2003: 10).

Agressiivset käitumist saab jagada kolmeks: otsene füüsiline, otsene verbaalne ja kaudne agressiivsus (Björkqvist, Lagerspetz, Kaukiainen 1992: 117-127). Füüsiline ja verbaalne ning viha iseloomustab rohkem poiste agressiivsust aga tüdrukute agressiivsust iseloomustab pigem kaudne (Sharma, Marimuthu 2014: 48-53).

1. Füüsiline (konkreetsed füüsilised tegevused): löömine, tõukamine, peksmine, sadism, tapmine.
2. Sõnaline või verbaalne (väljendab suulises vormis): karjumine, sõimamine, ropendamine, solvamine, narrimine, ironiseerimine, psühhosadism.
3. Kaudne (inimene kahjustab teisi salaja): kuulujuttude levitamine, teiste positsiooni alandavad valed, ässitamine, klatšimine, kaebamine, provotseerimine. (Dolgova 2009: 6)

Näiteks Berkowitz (1978) väitis, et on juhtumeid, kus agressiivne käitumine ei teki kindlasti frustratsioonist – nagu näiteks poksija või palgatud peksja, kes toimib agressiivselt seetõttu, et talle selle eest makstakse.

1.2 Noorte agressiivne käitumine

Inimesed usuvad, et inimese psüühika areneb iseenesest ja ühel hetkel on ta lihtsalt normaalselt välja kujunenud. Psüühika ei ole nähtav ja füüsiliselt tajutav. Psüühika funktsioonid, nagu tajude, mälu, mõtlemine, keel, tunded, tegevuse juhtimine aitavad luua tervikpildi maailmast. Psüühika arendamisest oleneb, kuidas laps suudab suhteid luua ja neid hoida, elukutset valida jne. Psüühilised häired on üks põhjus, miks noortel tekivad käitumishäired. (Hiimäe, Kivisaar 2011: 211)

Noorte agressiivsus see on noorte eneseväljendus sellele, et ta ei saa teha asju nii, nagu ta tahaks teha. Agressiivsuse allikaks võivad olla piirangud, individuaalsed eripärad, vanemate inimeste käitumise jäljendid või emotsioonid. (Hiimäe, Kivisaar 2011: 212)

Tihti noorte agressiivsus tekib siis, kui mingisugused tema vajadused ei ole rahuldatud.

Kornijenko arvates on olemas neli põhjust, miks agressiivsus tekib noortel:

- 1) Kui tema tegevusi on piiratud (karistused või keelud).
- 2) Kui ta ei saa reageerida teistmoodi.
- 3) Kui tema ümbruskonnas kõik käituvad selliselt.
- 4) Kui noor on vihale aetud (vihane, pahur). (Kornijenko 2012: 8)

Noorte agressiivsus tõuseb esile eriti lastevahelistes suhetes, aga noor võib rünnata ka täiskasvanut, lüüa ema või hoidjat, lõhkuda sihilikult lelusid või tarbeeseme (Kraav, Kruuda, Liiger, Pärn 2017: 83). Noor võib vastuoludes suhtuda agressiivselt, tal puudub sageli vähimgi oskus neid konstruktiivselt lahendada. Olukord on hoidja jaoks eriti keeruline, kui noore agressiivsus vihastab täiskasvanut ja tekitab tahet noort karistada. Eakaaslaste tõrjuv käitumine ja hoidja viha ning karistus suruvad aga agressiivse noore veelgi lootusetumasse olukorda. (Pulkkinen 2002: 62)

Aiello, Nicosia ja Thompson leidsid, et nii lapsed kui ka noored toimivad agressiivselt pärast mõnda aega vaikes ruumis kokkusurutult olemist, kui sama pikka aega lahedates kontrolltingimustes viibimist (Aiello, Nicosia ja Thompson 1979).

Yli-Luoma väidab, et agressiivne käitumine on seotud suhtlemisega kodus. Kodu – see on koht, kus lapsevanem ei pööra tähelepanu lapse tegemistele, pigem mõjub laps tüütava ja segava faktorina. Sellises kodus valitseb pinev suhtumine, mis omakorda

põhjustab lapses protestikäitumist (protest behavior) ja iseloomulik on nõrk eneseteadvus. Taolisest kodust pärit laps ei ole koostöövalmis ja käitub igal võimalikul moel tõrjuvalt, teda iseloomustab väljend „ma ei taha!“. (Yli-Luoma 2003)

Noorte agressiivne käitumine pole ainult vanemate mure. On ka teised põhjused, miks noor on agressiivne. Kui kodus on kõik hästi, positiivne atmosfäär, vanemad on abivalmis ja tähelepanelikud, siis on vaja uurida, millised põhjused ja tegurid mõjutavad seda, et käitumine on agressiivne. Konkreetse perekonna hindamisel tuleb uurida selle kui terviku võimet:

- rahuldada selle liikme füüsilisi, emotsionaalseid ja vaimseid vajadusi;
- olla empaatiline pereliikmete vajaduste suhtes;
- suhelda üksteisega, olla perekond;
- pakkuda tuge, turvatunnet, ergutada edukust ja positiivseid emotsioone;
- funktsioneerida ühiskonnas vastustundlikul viisil;
- aidata end ise ja vastu võtta vajaduse korral abi väljaspool;
- reageerida kriisidele kui indiviidi ja pere arenguvõime on ohustatud;
- luua peres ühtsuse ja lojaalsuse tunne. (Mehilane 2000: 25)

Noored ei arene iseseisvalt edukateks suhtlejateks, õppijateks, otsustajateks, tahtejõulisteks, iseseivateks. Nad vajavad kogemusi, piire, mille najal luua maailmapilt. Piiride seadmine ei tähenda külma autoritaarset käitumist ega armastuse mittenäitamist. See ei tähenda noore peale karjumist, tema käsutamist või tundetut suhtlemist. Noori peab kohtlema hellalt ja armastusega. (Hiimäe, Kivisaar 2011: 214)

Kui noor on agressiivne, siis ta:

- väljendab oma tundeid ja mõtteid valjult ja solvavalt;
- räägib viisil, mis tekitab kuulajas hirmu ja ohutunnet;
- saavutab oma eesmärgi kellegi teise huvide arvelt;
- kasutab dialoogis nurjavat negatiivset kehakeelt;
- on valmis väitluse ajal vägivalda tarvitama.

On palju erinevaid põhjuseid, miks noorel tekib agressiivne käitumine. Agressiivne käitumine avaldub igal noorel erinevalt. Noor võib olla perekonnas endasse sulgunud

aga koolis näitab oma agressiivsust klassikaaslaste suhtes. Ei tohiks jääda ükskõikseks, kuna agressiivsel käitumisel võivad tulevikus olla tagajärjed. Näiteks füüsiline vägivald, kiusamine ja palju muud.

1.3 Agressiivse käitumise tekkimise põhjused

Keskkond on kõik, mida me kogu aeg kogeme, näeme ja kuuleme. Reaalses elus on väga raske teada, kas inimeste käitumine on seotud sisemise agressiivsusega või see sõltub mingist teisest faktorist, mis mõjutab inimest. Agressiivsuse tekkimise põhjuseid on palju.

Noore rünnaku põhjustab sageli tema oskamatus negatiivsete tunnetega toime tulla, sellega liituvad sotsiaalse õppimise teel omandatud käitumisviisid ja piisav annus pahaolu, mis vallandab konkreetse agressiivse akti (Kraav, Kruuda, Liiger, Pärn 2017: 84).

Koosluses olevate faktorite hulgast, mis soodustavad agressiivse käitumise väljendumist, võib välja tuua järgmised:

- individuaalsed faktorid - psühhobioloogilised asotsiaalse käitumise eeltingimused, mis raskendavad lapse kohanemist ühiskonnas;
- psühholoogilis - pedagoogilised faktorid – kooli ja koduse kasvatuses puudujäägid;
- sotsiaal-pedagoogilised faktorid – ebasoodsad suhted peres, koolikaaslaste ja sookaalsastega;
- isiklik faktor – laps ise aktiivselt valib, kellega suhelda;
- sotsiaalne faktor, mis kujundab sotsiaal -majanduslikke tingimusi. (Dolgova 2009: 6-7)

Üks agressiivsuse tekkimise põhjustest on vanus. Agressiivsuse määr on seotud vanusega. Kaldumus füüsiliseks vägivaldsuseks ilmneb peale esimest sünnipäeva. Lapsepõlves on agressiivsus viis, et pöörata endale tähelepanu ja saavutada eesmärgid. (Breslav 2006: 30) Noor võib oma soovide läbisurumiseks ilmutada just vägivaldsust. Näiteks, mida suurem nälg, seda tugevam kisa. (Keltikangas-Järvinen 2010: 45). Täiskasvanutel on võimalik noort piirata nii, et ei juhtuks õnnetusi. Kui laps küpsemaks saab, areneb ka tema võime oma reaktsioone taltsutada. Enamikul lastest kerkib pinnale füüsiline agressiivsus teise eluaasta lõpuks ning suurem osa neist õpib reguleerima ja vaos hoidma seda selleks ajaks, kui nad on valmis kooli minema (Cacciatore 2015: 35).

Vanuse kasvades on raskem agressiivsest harjumusest vabaneda (Platonova 2006: 56). Edasi võib vägivaldsuse, ja ennekõike avaliku agressiooni määr, taas kasvada, eriti jõuliselt poiste seas 9. ja 14. eluaasta vahel (Keltikangas-Järvinen 2010: 45).

Agressiivsuse väljendamise omadused, mis on seotud vanuseastmetega:

- 1) oluliselt suureneb agressiivse käitumise sagedus, mis peegeldub näiteks ka surma ja kehavigastuste statistikas;
- 2) oluliselt sageneb agressiivsus kollektiivse vägivalla vormis;
- 3) oluliselt sagenevad vanemate ja nende laste omavahelised konfliktid;
- 4) oluliselt sagenevad konfliktid vastassooga (Mehilane 2000: 52).

Pikemaks kasvades märkab noor, kuidas varem isegi ehk pisut hirmutavalt mõjunud hiiglaslikud vanemad ja õpetajad on nüüd temaga samal tasemel. Meeli valdab uus ja põnev oma tugevuse tajumine. Temas tekib uus kiusatus, kihk täiskasvanutega oma tahtmistes mõõtu võtta. Noor on trotslik ja ähvardav, ninatark ja iseteadlik. (Cacciatore 2015: 38)

Põhiliselt agressiivsed emotsioonid käivituvad siis, kui me ei tunne end teisele inimesele tähenduslikuna. Ärrituvus, pahameel, viha, raev ja vihkamine – need on kaitsev reaktsioon ja tõkestatud suhtlusprotsessid. (Juul 2012: 45) Viha võib olla energia, mille abil teha tööd, et jõuda tagasi meelerahu ja õnnetunde juurde (Cacciatore 2015: 30).

Nähtava viha taga on sageli peidus mitmesugused erinevad tunded, mida vihane inimene ei oska või ei julge väljendada (Cacciatore 2015: 31). Viha on väga tähtis agressiivsuse põhjus. Igaüks meist kogeb elus viha. Viha on inimese loomulik emotsioon, mida ei pea häbenema. Küll tuleb aga häbeneda seda, kuidas oma vihaga toime tullakse, vihas tegutsetakse ning seda maandakse ja taandatakse. (Niiberg 2011: 125)

Vihase või raevunud noorega kokku puutudes tasub temalt küsida, mis tema viha põhjustab, miks on see tekkinud. Viha taga võivad olla mitmed põhjused:

- hingevalu,
- hirm,
- turvatunde puudumine,
- tupikus olemine,

- häbi. (Cacciatore 2015: 31)

Inimesed käituvad teiste inimestega suheldes agressiivselt väga erinevatel põhjustel. Noorte agressiivsel käitumisel võivad olla väga erinevad põhjused. Mõned inimesed on rahulikud ja leplikud, teised on elavamad, kaldudes käituma impulsiivselt või äkiliselt ning isegi agressiivselt. Sellised eeldused ning iseloomujooned sõltuvad paljuski pärilikest algetest. (Keltikangas-Järvinen 1992: 115)

Harjumuseks kujunenud agressiivset käitumist süvendab iga kord, kui noorel õnnestub agressiivse käitumisega midagi saavutada. Kasu saamisena läheb arvesse nii oma tahte läbisurumine (nt saab kaaslaselt mänguasja kätte) kui ka teiste noorte, eriti aga täiskasvanute tähelepanu saamine. Ka noorte pahandamine, karistamine, aja maha võtmine või talle teo tagajärgede selgitamine on tähelepanu ja võib seega mõjuda agressiivse käitumise positiivse kinnituseks. (Kraav, Kruuda, Liiger, Pärn 2017: 85)

Leitakse, et korduvad negatiivsed ütlused, mis on tehtud lapse või noore mängimise ajal, põhjustavad nende agressiivseid käitumisreaktsioone (näiteks lapsele tema vigade pidev rõhutamine, kui ta paneb kokku puslet stiilis: „Sa teed vales! See ei ole nii! Sa ei oska!“ jms) (Krips, Siivelt, Rajasalu 2012: 16).

Paljude autorite arvates on olulisemaks noorte agressiivsuse tekke põhjuseks perekonna mõju nendele (Penthin 2003: 27).

Lapse ja noorte esimeseks ja kõige olulisemaks eeskujuks on reeglina tema vanemad, vanavanemad või teised lähedased inimesed. Kui vanemad käituvad ise vägivaldselt, on nad lastele ja noortele negatiivseks eeskujuks, nad näevad agressiivset käitumist ja matkivad seda. (Penthin 2003: 28, Mehilane 2000: 55)

Pidevalt rasket kehalist karistust taluma pidanud noored käituvad ka oma igapäevaelus sellele vastavalt, kasutades vägivalda endast nõrgemate vastu. Vanemate vägivallatsemise tulemusena võivad noored isegi kodunt põgeneda. (Penthin 2003: 29)

Vanema ülesanne on luua turvaline keskkond noore isiksuse järk-järguliseks arenguks. Neid on vaja suunata, nende käitumist peegeldada ja ühtlasi neid kaitsta. (Hiimäe, Kivisaar 2011: 217)

Noorte agressiivsust on põhjendatud vanemate mõju kõrval ka ühiskonnas levivate väärtuste ja uskumustega. Seda, et televisioon levitab vägivalda, „kui

probleemilahenduse meetodit“ demonstreerivad filmid võivad avaldada lapse arengule mõju, väidavad mitmed autorid. (Niiber, Urva 2009: 28)

Televiisor muutub noortele sageli vanemate aseaineks. Mõnikord, mõned noored hakkavad endale otsima eeskujusid telekast, kuna vanematel ei ole aega või huvi nendega tegeleda. (Penthin 2003: 43)

Mõned noored muutuvad apaatseks ümbritseva maailma vastu, olles kübermaailma lummuses. Häirides nende tegevust, muutuvad nad pahurakas ja võivad väljendada oma pahameelt agressiivse käitumisega. (Hiimäe, Kivisaar 2011: 70)

Madalat enesehinnangut (ja selle põhjuseks olevat ebakindlust) peetakse sageli agressiivse käitumise põhjuseks, kuid seda ei toeta eriti uurimistulemused. Baumeister (1996) on väitnud, et sageli seostatakse agressiivsust ohustatud egoismiga ehk see toimub isiku väga kindlate veendumuste küsimärgi alla seadmisel või ohustamisel kellegi poolt. Agressiivsus toetab isiku veendumusi, teise isiku veendumusi halvustades. (Smith, Cowie, Blades 2008: 159)

1.4 Ümbritseva keskkonna mõju laste agressiivsele käitumisele

Väga tähtsad noorte arendamisele on mitte ainult suhted vanematega, vaid ka suhted üldse inimestega, näiteks sõprussuhted. Perekonna järel on tähtsuselt järgmiseks noorte sotsiaalse arengu mõjuriks suhtlemine kaaslastega ja koolikeskkond. (Krull 2001: 151)

Agressiivse käitumise põhjus on agressiivne koolikeskkond. Mayer (2001) märgib, et paljudes koolides pööratakse põhitähelepanu karistustele ja vähe tähelepanu ennetavatele meetmetele. Sellistes koolides puudub õpetajate koostöö nii õpilaste agressiivse käitumise ennetamise meetmete väljatöötamisel kui ka nende järjekindlal läbiviimisel. Sellistes koolides ei käsitleta väärtusena kooli kui iga õpilase jaoks kaitsvat keskkonda. (Mayer 2001: 41)

Rossem ja Vermande (2004) viisid läbi uurimuse, mis on seotud rollidega klassis. Õpilased, kellel olid kõrged tulemused koolis, olid „liidrid“ ainult siis, kui nendel oli agressiivne käitumine.

Hea koolikliima sõltub juhtimisest nii kooli kui klassi tasemel. Liigne autoritaarsus halvendab õpetajate koostööd ja takistab klassi kui sotsiaalse grupi arengut. Demokraatlik juhtimisstiil on hea koolikliima loomise üks põhitingimusi. (Krips, Siivelt, Rajasalu 2012: 255)

Gottfredson ja Payne (2005) uurisid koolikliima ja koolis esineva õpilaste delikventse käitumise seoseid. Uuriti mitmeid koolikliimat mõjutavaid tegureid, sealhulgas õpilaste tajutud õpetajate ausust, õiglust ja kehtestatud reeglitest arusaamist jms ning õpetajate tajutud koostööd koolis ja juhtkonna tegevuse adekvaatsust. Olulise tulemusena leiti, et koolides, kus õpilased tajuvad enam õpetajate ausust, õiglust ja saavad paremini aru kehtestatavatest reeglitest, on vähem õpilaste vägivaldset käitumist. (Gottfredson, Payne 2005: 412-444)

Ümbruskonnas olevate isikutega suhtlemine annab noorele võimaluse saada aru, millised on sotsiaalsed normid. Noored võivad olla agressiivsed igavusest, sellest et neil teiste noortega ja vanematega ei ole huvitav. (Krips, Siivelt, Rajasalu 2012: 254)

Kui räägitakse, et inimesi juhtides tuleks vähendada agressiivset käitumist, siis tähendab see sageli, et tuleks vähendada sundi ja suurendada motiveeritust. See tähendab aga eelkõige püüdu saavutada seda, et valesti käituja ise mõistaks oma viga ja sellele mõistmisele tuginedes korrigeeriks oma käitumist. Hulk kahestavaid tehnikaid loob eeldused sellise arusaama tekkeks. (Krips 2010: 181)

1.5 Agressiivse käitumise tagajärjed

Agressiivse käitumise tagajärgjel noor võib kaotada usu endasse ja muutuda ebakindlaks. Võib juhtuda, et noored identifitseerivad end oma kiusajaga. Nad hakkavadki mõtlema, et „karistajal on õigus“ ja „ma olengi ise süüdi“. Noorel võivad tekkida foobiad ja depressioonid. Teiselt poolt võivad ebameeldivad tunded, abitus, hirm ja valu asendada kaitsefunktsiooni omavate tunnetega, nagu viha, põlgus, kättemaksuiha. Sel juhul muutub noor ise vägivaldseks. (Penthin 2003:29)

Agressiivse käitumisega noortel on ühised iseloomujooned. Neile lisandub vaesus, väärtuste primitiivsus, huvialade puudumine, huvide ebastabiilsus. Need noored omavad kõrgendatud sugereeritavust, kalduvust kedagi jäljendada. Neile on omane

emotsionaalne jõhkrus, vaenulikkus nii oma sookaaslaste kui ka vanemate suhtes, kõrgendatud rahulolematust, sotsiaalse suhtluse hirm. (Dolgova 2009: 8)

Haapasalo ja Trembley (1994) uurisid agressiivse käitumisega poisse vanuses 6-12 aastat ja leidsid, et nende peredes esines palju vanemate agressiivset või vägivaldset karistamist.

Tüdrukute agressiivsus avaldub tavaliselt varjatud, verbaalsel ja kaudsel kujul. Esineb iseenda vastu suunatud agressiooni vorme, näiteks toitumisprobleemid, endale vigastuste tekitamine jne, on peamiselt tüdrukute probleemid. (Penthin 2003 : 32)

Kui noore elus puudub turvaline paik või usaldusväärne täiskasvanu, võib ta kergesti hakata oma tundeid eitama või varjama. Kui noor ei julge oma tuliseid emotsioone kodus väljendada, võib ta väljaspool kodu närviliseks ja rahutuks muutuda. Kõige hirmutavamad, valusamad ja hävitavamad tunded, näiteks põhjatu häbi, hirm tõrjumise või hülgamise ees või kartus oma vanema turvalisuse pärast on need, mida kiputakse kõige kergemini eitama ja maha vaikima. Noor otsib väljaspool kodu mõne inimese, kelle peal kõik oma pinged ja agressiivsus välja elada. (Cacciatore 2015: 57)

Leitakse, et korduvad negatiivsed ütlused noore kohta, mis on tehtud noorte mängimise ajal, põhjustavad käitumisreaktsioone. Samas mõjutab vanemate hoolivus positiivsete emotsioonide väljendamine ning vanemate käitumises agressiivsuse puudumine noorte tulevast agressiivsust pärssivalt. Nii leiab Olson (2000), et ema ja väikelapse tugev positiivne emotsionaalne side ennustab küllalt hästi ette lapse edasist agressiivsuse puudumist algkoolis ja noorukieas. (Olson 2000: 46)

1.6 Agressiivse käitumisega noorte abistamine ja agressiivsuse ennetamine

Tuleb õpetada noortel hakkama saada oma füüsilise agressiivsusega. Kui on näha, et noor muutub agressiivseks, võiks tema tähelepanu juhtida muudele tegevustele.

V. Oklender (2000) toob välja viha ennetamise neli võimalust:

- pakkuda turvaliseid viise, viha väljendamiseks;

- aidata visuaalselt tuvastada viha, näiteks värvidega või plastiliiniga;
- otsene verbaalne kontakt vihatundega;
- arutleda noortega sellest, mis neid paneb vihastama. Rääkida situatsioonidest, millal see juhtub kõige tihedamini, kuidas nad käituvad nendel juhtudel. Tähtis on, et noor õpiks mõistma ja tundma oma viha ja oskaks hinnata situatsioone. (Долгова 2009: 19)

Dr. Woolfson (2004) pakub järgmisi viise noorte agressiivsuse ennetamiseks:

- õhutada noort oma arvamust usaldama. Enda eest seisev noor mõtleb selgelt, sõnastab oma mõtteid kuulajale arusaadavalt ja usub oma vaadete väärtusesse. Seepärast ongi oluline õhutada last kodus rääkima. Talle tuleb näidata, et te hindate tema arvamust, isegi kui te pole temaga alati nõus;
 - õpetada noort teiste arvamust ära kuulama. Ta peab silmside ja oma kehakeelega näitama, et kuulab;
 - õpetada teda teiste inimeste tunnetest hoolima. Noor ei tohiks oma tahtmise saavutamiseks teisi jalge alla tallata;
 - harjutada oskust end lühidalt väljendada. See aitab mõlema poole argumendid kokku võtta ja veel kord oma vaatenurka avaldada.
- Ükskõik millise agressiivse käitumistüübiga on tegu – ja kes agressiivselt käitus soovitatakse:
- reageerida kiiresti. Agressiivselt käituv noor ei kontrolli oma emotsioone. Tuleb peatada agressiivsusehoog kohe alguses;
 - enamik noori vajab mahajahtumiseks aega. Isegi paarist minutist võib kasu olla. Tuleb istuda või seista agressiivse noore kõrval, lubada tal vaadata, mida teised teevad ja arutada juhtunut;
 - küsida agressiivselt käitunud noorelt, miks ta niimoodi tegi;
 - aktsepteerida tema tundeid: “Kõik vihastavad mõnikord, aga probleemi ei pea lahendama nii, nagu sina seda tegid. Selleks on paremaid võimalusi”;
 - õpetada noortele strateegiad, kuidas oma tahtmist saada: kuidas luba küsida, kuidas laenuks küsida, kuidas mõne teise noortega mänguasju vahetada. Tavaliselt pole noore soovis ju midagi halba, ainult selle saavutamise meetod vajaks lihvimist;
 - mitte karjuda, lüüa noort ega kutsuda teda „halvaks“. Selline reaktsioon õpetab talle ainult üht – kui oled suurem ja vanem, on sulle verbaalne ja füüsiline agressiivsus lubatud;

- eemaldada agressiivselt käitunud noor mõneks minutiks mängust ja seletada: „ Kui sa edaspidi ilusti mängid, võid sõprade juurde tagasi minna.“ Kui noor on jätkuvalt agressiivne, tuleb teil võib – olla ära minna. (Kelly 2003: 103-104)

Autor arvab, et noorte agressiivse käitumise puhul peavad vanemad leidma kompromissi nii, et noor saaks rahuldada suhtlemisvajadust, teadmistega ja ei tunneks ebamugavust. On vaja lugupidavalt suhtuda noorte iseseisvasse valikusse.

Agressiivse noortega töötades tuleb lugupidamisega suhtuda tema sisemistesse probleemidesse. Agressiivne noor vajab positiivset tähelepanu vanemate poolt. Agressiivse käitumise taga on tavaliselt peidus valu, pettumus, tõrjutus. (Smirnova 2004: 30)

Paljud psühholoogid usuvad, et sotsiaalsete oskuste treenimine võib olla ka kasulik noorte jaoks, kellel pole sõpru. Treeningu eesmärk on tavaliselt muuta käitumisviise, mis on eakaaslaste tõrjutuse korrelaadid (näiteks suur agressiivsus või endassetõmbumine). (Smith, Cowie, Blades 2008: 155)

Kahtlemata pole lahendus agressiivsusele abitus, alistumine. Noor peab tajuma, et agressiivsust mõistetakse otsustavalt hukka – soovitatav on igasuguse löömise jm füüsilise vägivalla puhul laps kohe situatsioonist välja tuua. Kui laps on endast väljas, karjub, ei lase end ära viia ja on valmis ka täiskasvanut lööma või hammustama, siis soovitatakse lihtsat võtet, mida eesti keeleski on nimetatud *holding`uks*: võtta noor sülle, suruda oma keha vastu ja hoida teda (haiget tegemata), kuni vastupanu raugneb. Kui noort niimoodi piisavalt kaua hoida, langeb pinge ja ärritus. Seda peetakse efektiivseks võtteks, mida seletatakse sellega, et noor mitte ainult ei tunne täiskasvanu kindlust ja jõudu, vaid tajub ka hoolimist: hoidev täiskasvanu annab sel kombel sõnatu teate, et ta hoolib temast piisavalt palju, et teda maha rahustada. (Kunnunen 2005: 62-63)

Vägivalla vältimiseks või vähendamiseks on ülesanne aidata noortel oma tunnete reguleerimisega paremini toime tulla. Selleks võib pakkuda noorele abi rahunemiseks. Igat noort, ka vägivaldset, rahustab, kui temaga sõbralikult juttu räägitakse, talle individuaalset tähelepanu pööratakse ja mõnusaid rahulikke, ent siiski köitvaid tegevusi pakutakse (näiteks joonista üks vihane pilt, pane pusle kokku, vaata, kuidas liivakellas

liiv jookseb, istu, laulame koos ühe laulu jne). (Kraav, Kruuda, Liiger, Pärn 2017: 84) Mõnikord on noored agressiivsemad, kuna neil on palju liigset energiat. On vaja otsida nendele tegevust, et tal oleks võimalik liigne energia ära kasutada. Seeläbi võib halba käitumist vähendada. (Kelly 2003: 99)

Noored vajavad viise oma tunnete kontrollimiseks. Oluline on teadmine, et tunded ei ole mina ise, vaid ainult osa minust. Lapsed ja noored vajavad õpetust ka enesekontrolli ja agressiivsuse osas. Enesekontrolli võimalused, piirid ja reeglid tasub võimalikult varakult selgeks teha.

Noored peavad õppima, kuidas agressiivsete tunnetega hakkama saada, ilma et nad kaotaksid kehalise kontakti puhul enesevalitsust (Woolfson 2004: 180).

Noor, kes käitub teiste suhtes agressiivselt, on sageli ise hädas. Lisaks sellele, et ta tajub seda probleemina, tekitab see ka muud kahju, põhjustades hirmu ning pannes noore end ümbritseva suhtes ebaturvaliselt tundma. Täiskasvanute ülesanne on oma eeskuju ja õpetuste abil anda noorele nõu, kuidas erinevate tunnetega toime tulla. Nii peab täiskasvanu ka oma käitumisega näitama, et tunnete eest ei pea põgenema ega neid alkoholi või tööga summutama. (Cacciatote 2015: 26)

Agressiivse käitumise vähendamisel on abiks noortele sotsiaalsete oskuste õpetamise programmid, mille raames on võimalik arendada vihaga toimetulekut ja enesekontrolli. Noortele selliste oskuste õpetamisel samaaegselt vanemate koolitamisega näib olevat agressiooniga toimetulekuks märkimisväärset potentsiaali.

1.7 Noorsootöötajate olulisus noorte agressiivse käitumise tõkestamisel ja ennetamisel

Noorsootöö on tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgeks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda (Noorsootöö seadus).

Noorte elus tulevad ette erinevad olukorrad ja sellest tulenevalt peavad noorsootöötajatel olema paindlikud võimalused neid lahendada (Coussée'i 2010: 6). Vaba aja teadlik ja sihipärane sisustamine noorsootöös on lahenduseks paljudele sellistele noortele, kes ei leia piisaval hulgal tunnustust kodus või koolis, samuti neile, kes soovivad ise teha ja otsustada (Vaap 2009: 52).

Noorsootöö on tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgselt arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda (Noorsootöö seadus: 2010).

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üheks alaeesmärgiks on luua noortele rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks ja suurendada võimalusi noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks (Noorsootöö arengukava 2014–2020).

Kõik inimesed, ükskõik kas me näeme neid gruppide või üksikisikutena, vajavad juhtimist ja suunamist, et nad oma potentsiaalini jõuaksid (Bortini jt 2000: 45). Noorsootööl on väga oluline roll selles, et jõuda noorteni, kes igapäev seisavad silmitsi tõrjutusega, aidates neid noori ka omavahel kokku viia. Tõsi, ühiskonnas on palju teisegi tegureid, mis noorte kaasatust suurendava, väheolulised pole seejuures noorte endi võimed ja tugevad küljed, kuid just erivajadustega või vähemate võimalustega noorte jaoks saavad noorsootöö ja noorteorganisatsioonid olla peamisteks kaasamise vahenditeks. (Croft jt 2003: 21)

Paljudele noortele on omane teistele mõju avaldamise vajadus. Kui noorel esineb nõrka eneseväärikustunnet, siis see nõuab tavaliselt ülespuhutud käitumist, julguse näitamist, mille tagajärjeks on enamasti agressiivne käitumine. Agressiivsete või isegi kohati hulljulgete tegudega ei taha noor ainuüksi teistele oma võimu tõestada vaid eelkõige ise selles veendumusele jõuda. (Keltigangas – Järvinen 1992: 106)

Noortekeskus pakub noortele mitmeid erinevaid võimalusi selleks, et noor saaks tegeleda endale meeldivate tegevustega ning samas noore poolt saata korda midagi, millega viimane ise väga rahule jääb. Noorsootöötaja peab kuulama mitte ainult seda, mis noor räägib, vaid ka noore tundeid, märkama noore kehakeelt. Samuti peab noorsootöötaja olema erapooletu eelarvamuste vaba kõigi noorte suhtes. Noorsootöötaja toetab noori kõige efektiivsemalt kui ta suudab jälgida noorte emotsioone erinevates tegevustes sealjuures infot ammutades noore kohta. (Dubrin, Geernick 1998: 140-141)

Nagu on öelnud Dubrin (1998) siis on väga efektiivne noorsootöötaja poolt koguda infot, seda analüüsida ja sellest tulenevalt võtta tarvidusele meetmed. Sellest tulenevalt oskame õigesti käituda ja tarvidusele võtta vastavaid meetmeid ja saame teada kas tegemist on probleemiga või mitte.

Noorsootöötaja roll on väga oluline. Noortekeskuses ainult noorsootöötajatel on võimalus agressiivset käitumist vähendada või ennetada. Kaasamine algab märkamisest. Noorsootöötaja oskus märgata noorte erinevusi, vajadusi, grupi protsesside kulgu ja analüüsida hetkeolukorda on kaasamisel hädavajalikud. Erinevused, mida vahel viisakusest või kohmetusest märkamata jäetakse, võivad olla noore enesemääratluse jaoks määrava tähtsusega nurgakiviks. Need nurgakivid ootavad tähtsate teiste (oluliste täiskasvanute või eakaaslaste) tunnustust, et kasvada jõuliseks ja imet tegevaks ehitusmaterjaliks. (Kaasava noorsootöö käsiraamat 2007-2013: 43)

Kui noorsootöötaja märkab, et noorel on agressiivne käitumine, siis ta saab temaga rääkida. Iga noorsootöötaja peab teadma, et enne noorega suhtlemist, tuleb talle seletada, miks teda on vestlema kutsutud. Võib näiteks tuua tema agressiivset käitumist. Noortele võib seletada millised on agressiivse käitumise vähendamise võimalused. Koht, kus toimub vestlus, peab olema omaette ja vestlus on kahe inimese vahel. Noor peab teadma, et kui noorsootöötaja ei saa ise aidata, siis ta pöördub teiste spetsialistide poole. (Eesti Õpetajate Liidu koostöö 2015-2017)

Igas Noortekeskuses peavad olema käitumisreeglid. Noorsootöötajad saavad koos noortega reeglid üheskoos kirja panna. Noored peavad teadma, milline käitumine on keelatud ja millised on tagajärjed. Agressiivse käitumise ennetamiseks, noorsootöötaja võib pakkuda lastele mingisugust teist tegevust, mis rahustab neid. Tuleb teha nii, et teised noored ei pööraks tahelapanu agressiivse käitumisega noortele, sest nad võivad jäljendada tema käitumist või ärritada teda rohkem. (Eesti Õpetajate Liidu koostöö 2015-2017)

Noorsootöötaja peaks arutama noorega, mis kutsus esile ohtliku käitumise ning mida saaks järgmine kord teha teisiti. Sellist vestlust võiks pidada inimene, kel on noorega hea kontakt või kellel on selle saavutamiseks eeldused. Vestluse eesmärgiks ei saa olla hurjutamine või karistusega hirmutamine, vaid arutelu, mis juhtus, miks see oli ohtlik või sobimatu ning mida saab teha kordumise ennetamiseks. Anda tuleks eakohased ja väga detailsed ootuspärase käitumise juhised. (Koolilaste ja noorte vaimne tervis, MTÜ Peaasjad ja Eesti Õpetajate Liidu koostöö 2015-2017)

Noorsootöötaja igapäevane töö kujutab endast põnevat väljakutset luua ligitõmbav ja turvaline keskkond väga erinevate huvide ja taustaga noortele. Teisisõnu – kõrvaldada takistusi, mis noori üksteisest eraldavad, ja luua võimalusi nende kohtumiseks ning ühiseks tegutsemiseks. (Istance, Dumont 2010)

1.8 Varasemad uuringud agressiivse käitumise kohta

Agressiivsust on uuritud erinevatest aspektidest. Tuuli- Maarja Pihl 2012 aastal oma seminaaritöös teemal „Agressiivsuse eri liike mõõtvat küsimustiku väljatöötamine ja nende liikide ning õpilase keskmise hinde seoste uuring“ (Pihl 2012). Oma töös ta uuris järgmiseid aspekte: agressiivsuse tekkimine, agressiivsuse liigitused ja agressiivsus koolis. Töö keskendus ainult koolile. Vanusegrupi kaupa uurides ilmnes, et nooremate õpilaste puhul on hinde seos füüsilise agressiivsusega suurem kui vanemate puhul. nooremate õpilaste seas on füüsiline agressiivsus rohkem levinud ning seega on seos paremini väljendunud. Vanimas vanusegrupis ilmnes nõrk keskmise hinde ja kättemaksulise agressiivsuse seos, mis noorematel täiesti puudus. Tulemus võib põhineda asjaolul, et nooremate laste puhul ei ole kättemaks ja manipuleeriv käitumine nii täheldatavad. (Pihl 2012)

Aastal 2012 Merle Hillep uuris agressiivsust koolis. Töös on uuritud põhikooli õpilaste agressiivsust, viha ja vaenulikkuse seoseid õpilase keskmise hindegaga. (Hillep 2012) Hillep uuris agressiivsuse põhjuseid. Näiteks: sugu, suhteid koolis, ja vanust. Tulemused olid järgmised: Kooliõpilaste agressiivsusest, vihast ja vaenulikkusest rääkides on oluline koht koolikiusamisel. Kõrge agressiivsuse (nii füüsilise kui sõnalise) korral ilmnesid ka vihatunded ja vaenulikkus, mis avaldusid enam poistel. Ealiselt vanemas grupis (14-16) oli sõnalise agressiivsuse tase statistiliselt oluliselt kõrgem. (Hillep 2012)

1972. aasta mais tegi Ameerika uurimisrühm ettekande, milles öeldi, et nende uuringute põhjal õhutab televisioonis näidatav vägivald inimesi agressiivselt käituma. Hiljem uuringutulemuste kohta kommünikee esitanud komitee nõudis, et lisataks juurde järgmine tekst: tõenäoliselt muutub agressiivsus suuremaks nendel noortel, kes juba varem on vägivallaaltid, ja et mõju sõltub ka keskkonnast. Hilisemad uurimused on kinnitanud väidet, et vägivallasaated õhutavad agressiivselt käituma. (Keltikangas- Järvinen 1992: 114)

2007. aastal Dagmar Neyvaldt kirjutas töö agressiivsuse kohta. Töö teema oli : Agressiivne käitumine: selle põhjused ja kontroll. Autor leiab, et iga inimene saab kontrollida oma emotsioone. Agressiivset käitumist on võimalik osaliselt kontrollida ning vähendada juba varasest lapseeas saati. Mitmete uurimistulemuste järgi on noorukiiga kriitiliseks perioodiks agressiivse käitumise ilmnemisel, sagenemisel ja vägivaldseks muutumisel. Seega tuleb sekkumisstrateegiate välja töötlemisel tähelepanu pöörata just sellele vanusegrupile. Selleks

41 peavad aga lapsevanemad teadlikud olema agressiivse käitumise erinevatest kontrollimeetoditest, samuti põhjustest, mis võivad agressiivset käitumist lapses esile kutsuda. Paraku on tänapäeval nii, et kellegi tegemata töö pärast vajavad ümber õpetamist ka paljud täiskasvanud, sealhulgas agressiivse käitumisega kurjategijad. (Neyvaldt 2004)

Kokkuvõtvalt saab öelda, et noorte agressiivse käitumise põhjusi on üsna palju ja kõikidel on oma agressiivse käitumise väljendamise viisid. Noorte jaoks on väga tähtis suhtlemine eakaaslaste, vanemate ja kooliõpetajatega, kuna sellest sõltub kuidas noor väljendub oma agressiivsust. Noorsootöötajatel on võimalusi, et seda probleemi märkada ja leevendada. Nad saavad kasutada erinevaid noorsootöö meetodeid noorte abisatamiseks.

2. AGRESSIIVSE KÄITUMISE TEKKE PÕHJUSTE JA ENNETAMISE UURING

2.1 Narva Noortekeskuse iseloomustus

Narva Noortekeskus on kohaliku omavalitsuse asutus, mis asutati 1998. a veebruaris eesmärgiga koordineerida ja arendada noorsootööd Narvas. Narva Noortekeskus on suurim noortekeskus Narvas. Noortekeskuses töötab neli noorsootöötajat- infojuht, direktori asetäitja ja direktor. Igal noorsootöötajal on oma roll. Narva Noortekeskuses on noorsootöötaja, kelle peamine ülesanne on noortele info andmine. Infojuht on kuraator noorte TV. Keskuses on noorsootöötaja, kes on ORIENTIIRI korraldaja ja infojuht. Kolmas noorsootöötaja on Narva Noorteparlamendi kuraator, kui noortel on soov Narva Noorteparlamendis osaleda, siis noorsootöötaja aitab neid, andes vastvat informatsiooni. Keskuses on veel kaks noorsootöötajat, kes tegelevad ainult noorsootööga. Nad korraldavad üritusi, lahendavad sotsiaalseid probleeme, mis on seotud lastega, kes külastavad Noortekeskust.

Narva Noortekeskuses on :

- Noorsootöö arenguteenistus
- Info- ja nõustamisteenistus
- Noorsootegevusteenistus
- Koolitusteenistus
- Kohvik-klubi "EXIT", mille töös kasutatakse avatud noorsootöö meetodit

Narva Noortekeskus pakub hulgaliselt infot, kontakte, õppevisiite; võimalusi osaleda noorsoovahetustes ja seminarides ning teisi põnevaid tegevusi. Narva Noortekeskus on loodud linna noortele, noorte gruppidele, noorte ühendustele, noorsootöötajatele ja noorsootööga seotud inimestele. Narva Noortekeskus valmistab ette ning käivitab programme kohaliku omavalitsuse noorsootöö korraldamiseks ja arendamiseks ja korraldab noorsootöötajate ja noorteühenduste vahelise võrgustiku tööd. (Narva Noortekeskus)

Noortekeskuses on info – nõustamisteenused. Selle teenuste abil, noortekeskus pakub infot noortest ja noortele . Info- ja nõustamisteenistuse peaesmärgiks on info hankimise ja kasutamise võimaluse tagamine noortele, lähtudes nende huvidest ja

vajadustest. Teenistusel on mahukas infobaas, mis sisaldab infot õppimis- ja tööturuvõimalustest ning sotsiaalteenustest, vaba aja veetmise võimalustest jne.

Nõustatakse ning abistatakse noorteühendusi ja noorte gruppe finantstoetuste ning projektitaotluste küsimustes, osutatakse programmidealast nõustamist, samuti igapäevast kodanike nõustamist erinevates noorsootöö küsimustes jm.

Noorteühendustel on võimalus kasutada Narva Noortekeskuse ruume, saada abi projektide kirjutamisel ja korraldamisel. Korraldatakse erinevaid noorteüritusi; tegutsevad Noorteparlament, vabatahtlikud.

Koolitusteenistus annab erinevate alade noorsootöötajatele, noorteliidritele ja noortele võimaluse osaleda lühi- ja pikaajalistel koolituskursustel.

Avatud kohvik-klubi "EXIT" on koht, kus kasutatakse avatud noorsootöö meetodit, kuhu võib tulla iga noor, sõltumata tema rahvusest, vanusest, naha värvist jm ning veeta oma vaba aega. Kohvikus on võimalik mängida piljardit, koroonat ja teisi lauamänge. Kohvik-klubis EXIT on võimalus korraldada temaatilisi üritusi ja osaleda teiste korraldatud üritustel.

Narva Noortekeskus külastavad umbes 50 last ja noort päevas (Narva Noortekeskus).

Autor valis Narva Noortekeskuse, sest selles keskkuses oli suur projekt, mis oli suunatud laste ja noorte riskide vähendamisele. Projekti alguse ja lõpu kuupäev: 17.03.2014-16.03.2016. Projekti eesmärk oli parandada läbi noortekeskustele loodud spetsiaalsete meetmete 7 kuni 26-aastaste noorte heaolu ja kaasatust üle Eesti. Kokku rakendati tegevusi 86-s noortekeskuse teeninduspiirkonnas. Sihtgrupid antud projektis olid rahvusvähemuste ja ääremaade õpiraskuste ja käitumuslike probleemidega õpilased, purunenud, vaeste ja nõrkade sotsiaalsete sidemetega perede lapsed. Suur rõhk oli laste ja noorte sotsiaalsete oskuste arendamisele suunatud tegevustel (huvitegevus, laagrid). (Narva Noortekeskus)

Praegu kõik Narva Noortekeskuse töötajad, kes osalesid projektis, ei tööta enam Narva Noortekeskuses. Autor otsustas teada saada, kuidas tänapäeval noortekeskuse töötajad reageerivad noorte agressiivse käitumisele ja milliseid meetodeid nad kasutavad noorte agressiivse käitumise vähendamiseks.

2.2 Uurimuse eesmärk ja ülesanded

Uurimistöö eesmärk on välja selgitada noortekeskuse töötajate arvamused noorte agressiivse käitumise põhjustest ja toimetulekust nendega.

Uurimistöö käigus püstitas töö autor järgmised uurimisküsimused:

- Mis on agressiivne käitumine noortekeskuse töötajate arvates?
- Mis põhjustab ja kuidas väljendub noorte agressiivne käitumine Narva Noortekeskuses töötajate arvates?
- Kuidas noorsootöötajad suhtuvad ja reageerivad noorte agressiivsele käitumisele?
- Millised on agressiivse käitumise mõjud ja tagajärjed teistele noortele noortekeskuse töötajate arvates?
- Milliseid meetodeid noorsootöötajad kasutavad noorte agressiivse käitumise vähendamiseks või leevendamiseks ?

Eesmärgist ja ülesannetest tulenevalt sobib uuringu läbiviimiseks kvalitatiivne uurimusmeetod.

2.3 Uurimuse metoodika

Käesolevas töös autor kasutab kvalitatiivset uurimismeetodit põhjusel, et uurimisküsimustele vastuste saamiseks peeti vajalikuks saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmaks kvalitatiivseid ja detaile iseloomustavaid seiku (Laherand 2008: 21).

Kvalitatiivne uurimistöö on tegevus, mis arvestab olukordi ning tõlgendab materjali praktilisel viisil, kasutades uurimisväljal tehtavaid märkmeid, intervjuusid või muid meetodeid (Denzin ja Lincoln 2005: 3). Käesolevas töös autor kasutab poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu tähendab seda, et küsimused on ette valmistatud aga intervjuu käigus saab täpsustusi teha ja küsimusi juurde küsida. Sellist intervjuud võib nimetada subjektiivseks, kuna vastused on spontaansed ja vastajad toetuvad oma teadmistele ja kogemustele. (Laherand 2008)

Intervjuu abil on võimalus esitada spontaanseid ja avatud küsimusi, suurendab tundlikkust informandi suhtes. Individuaalne intervjuu tehti täiskasvanute inimestega,

sellepärast intervjuerija oli kindel, et pole ootamatusi. Kõik respondendid on noorsootöötajad ja nad valdavad teemat. Intervjuu koosneb plokkidest. Esimene plokk on „Noorsootöötajate seas agressiivsuse mõistmine“. Teine plokk on „Agressiivse käitumise ilmingud ja teiste noorte reaktsioonid, töötajate arvamused“ ja viimane kolmas plokk on „Agressiivse käitumise leevendamise võimalused Narva Noortekeskuse töötajate arvates“.

2.4 Uuringu kogum ja valim

Autor osales erinevates projektides koos noortega, kes külastavad Narva Noortekeskust. Ta ise külastas Narva Noortekeskust, oli vabatahtlik, Narva Noortekeskuses sest seal oli palju erinevaid üritusi noortele ja seepärast ta tundis spetsialiste, kes seal töötavad. Lõputöös intervjueris autor Narva Noortekeskuse töötajaid: nelja noorsootöötajat, infojuhti, direktorit ja direktori asetäitjat. Narva Noortekeskuse töötajad iga päev näevad, kuidas noored käituvad ja nendel on piisavalt kogemust, et anda vastuseid küsimustele noorte agressiivse käitumise kohta.

Kõik osalejad olid nõus küsimustele vastama.

2.5 Uurimisprotseduuri ja andmete töötlemise meetodi kirjeldus

Individuaalse intervjuu viis autor läbi oktoobris 2017. aastal Narva Noortekeskuses. Noortekeskuse töötajaid intervjueris autor ise. Intervjuu toimus anonüümselt.

Vestluse käigus uurija kasutas ettevalmistatud küsimusi ning küsis juurde täpsustavaid küsimusi. Intervjuus osalejatele tutvustas autor eesmärgi ja seda kuidas intervjuu toimub.

Tulemuste analüüsimise meetodiks valis autor kvalitatiivne sisuanalüüs. See meetod keskendub teksti sisule ja kontekstilisele tähendusele, mis annab võimaluse teemat sügavamalt uurida ning mõista vastanute arvamusi ning arusaamu teema kohta. (Laherand 2008)

2.6. Uurimustulemuste analüüs ja arutelu

Tsitaatidest objektiivsema ülevaate saamiseks on kasutatud järgmisi transkriptsioonimärke: kursiiv – intervjuueeritava kõne; alla joonitud kiri – rõhutatud koht; (.) – lühike, aga selgesti eristuv paus.

Respondendid on kodeeritud ja nummerdatud (Respondendid R1-R6)

I. Agressiivseuse mõiste noorsootöötajate arvamusel.

Esimesele küsimusele: „Mis on agressiivsus teie arvates.“ Respondendid defineerivad agressiivsust järgmiselt:

//...Ümbritsevale keskkonnale ohu tekitamine...// (R5)

//...Käitumine ja teod, mis mõjuvad inimestele ja keskkonnale negatiivselt...// (R1)

//...Kui sa oled ärritatud. Sind pahandab kõik...// (R4)

Nii teoorias, kui ka vastustest on selgelt näha, et agressiivsus on negatiivne tunne, mille abil inimesed väljenduvad oma emotsioone.

Sõnad ja tunded, millega respondentidel assotsieerub agressiivne käitumine on mitmeid. Mõnda vastust korrati mitmel korral:

//...Kurjus, solvang, kaklused, vägivald, ärrituvus, rahulolematus ...// (R2, R4)

//...Jõhkru, nährvilisus, viha, ärrituvus...// (R3,R5)

Agressiivse käitumise iseloomustamisel kasutasid respondendid ainult negatiivseid sõnu ja tundeid. Noorsootöötajate arvates, agressiivne käitumine – see on kaklused, negatiivne suhtumine teistesse inimestesse, füüsiline ja emotsionaalne vägivald jne. Dolgova (2009) sõnastas agresiivsust jägmiseks: füüsiline: löömine, tõukamine, peksmine, sadism, tapmine. Sõnaline: karjumine, sõimamine, ropendamine, solbamine, narrimine, ironiseerimine, psühhosadism. Kaudne: kuulujuttude levitamine, teiste positsiooni alandavad valed ja ässitamine. (Dolgova 2009:6)

Küsimusele, „Kui sageli noorsootöötajad puutuvad kokku noorte agressiivse käitumisega Noortekeskuses“. Vaatamata sellele, et töötatakse ühes keskkuses olid vastused erinevad:

//...Mitte tihti. Üks, kaks korda nädalas...// (R6)

//... Harva...// (R2,R3)

//...Tihti. Agressiivne käitumine ilmneb iga päev, kõik sõltub väljendamisest. On päevi, kui lapsed lihtsalt karjuvad ja tülitsevad, on olukordi, kus nad kaklevad...// (R4)

//...Tihti. Paar korda nädalas...// (R5)

Vastustest on näha, et noorsootöötajad sageli puutuvad kokku noorte agressiivse käitumisega. Vaid vastusest on näha, et mitte kõik respondendid tihti puutuvad sellega kokku. Respondendid on Narva Noortekeskuse töötajad, nende seas on nii noorsootöötajad, kui ka juhatajat. Autor arvab, et noorsootöötajad töötavad otseselt noortega ja nad iga päev näevad, kuidas noored käituvad, milline on nende tuju ja kas nendel on migid probleemid või mitte. Kui noor on agressiivne, siis seda on näha pidevalt. Intervjuus osalesid ka direktor ja direktori asetäitja. Autor arvab, et amet ka sõltub sellest, kui tihti respondendid puutuvad kokku agresisiivse käitumise noortega. Noortekeskus külastavad erinevad noored. Igal ühel neist on omad probleemid ja mured. Noorte agressiivsus tõuseb esile eriti noortevahelistes suhetes, aga noor võib rünnata ka täiskasvanut, lõhkuda sihilikult tarbeesemeid. (Kraav, Kruuda, Liiger, Pärn 2017: 62)

II. Agressiivse käitumise ilmingud ja teiste noorte reaktsioonid noorsootöötajate arvates.

Dolgova arvab, et agressiivse käitumisega noortel on ühised iseloomujooned. Need on vaesus, väärtuste primitiivsus, huvialade puudumine, huvide ebastabiilsus. Neile on omane emotsionaalne jõhkru,vaenlikkus nii oma sookaaslaste kui ka vanemate suhtes, kõrgendatud rahulolematuse, sotsiaalse suhtluse hirm. (Dolgova 2009: 8)

Küsimusele: „Kuidas noored väljendavad oma agressiivset käitumist Noortekeskuses.“ Mõned noorsootöötajad ei näinud mingeid agressiivsuse probleeme käitumises, seletades seda sellega, et kõikidel noortel võib olla paha tuju või ühekordsed probleemid koolis, kodus. Autor arvab, et kuidas näha eelmisest küsimusest, mõned respondendid ei näe tihti noorte agressiivset käitumist, võib olla sellest nad ei näe ka seda, kuidas noored väljendavad oma agressiivset käitumist Noortekeskuses. Teised respondendid, kes vastasid, et puutuvad tihti noorte agressiivse käitumisega, vastasid, et agressiivse käitumisega noored ikka kaklevad, karjuvad ignoreerivad jne.

//...Noored loobivad mänguasju, karjuvad, keelduvad midagi tegemast. Mõned lapsed räägivad ebatsensuurset ja ähvardavad...// (R5)

//...Noortel võib olla lihtsalt paha tuju. Ta väljendab oma tuju teiste laste peale. Ta karjub ja ei taha suhelda. Aga kui ta tuleb Noortekeskusesse järgmisel päeval, siis kõik on juba korras...// (R2)

//...Noored kaklevad, karjuvad, solvavad üksteist nii sõnade kui ka tegevusega...// (R4)

//...Enamasti, kui noorel on agressiivne käitumine, siis see on suunatud teistele noortele. Nad karjuvad, ja väljendavad füüsilist agressiivsust (kaklused, kahjustavad vara, lükkavad). Agressiivsus võib olla ka passiivses vormis. Kui agressiivsus on passiivne, siis laps keeldub rääkimast ja ignoreerib keskuse töötajaid...// (R3)

//...Noored on väga tihti närvilised. Nad demonstreerivad oma negatiivseid emotsioone ja nad tahavad kedagi proovile panna...// (R6)

Igal noorel on omad agressiivse käitumise põhjused. Noorsootöötajate arvamused agressiivse käitumise põhjuste kohta olid erinevad. Nad tõid mitmeid põhjuseid, miks lapsed on agressiivsed. Mõned arvavsid, et peamine põhjus on pere, teised arvasid, et kasvatus või mõned teised põhjused.

//.. Oskamatus emotsioone kontrollida...// (R6)

//...Noor on õnnetu või väikese sissetulekuga perest. Peres on kogu aeg konfliktid ja noor väljendub oma agressiivsust Noortekeskuses. See võib olla kas arusaamatus koolis või suhtlemisprobleemid eakaaslastega. Edutus õppimises...// (R2)

//...Mõnikord me ie tea agressiivse käitumise tõelist põhjust. Ma märkasin, et tihti see on mingi uudis telefoni teel. Näiteks laps rääkis telefoni teel ja pärast seda tema käitumine muutus. Ta hakkas karjuma ja närvitsema. Tihti ma näen ka, et kui lapsed kaotavad mängus, nad tülidsevad ja karjuvad üksteise peale...// (R3)

//...Noor tahab sellega teiste inimeste tähelepanu võita...// (R1)

Dolgova (2009) kirjutab noorte agressiivse käitumise väljendamise põhjustest, tuues välja järgmised: individuaalsed faktorid – psühhoboiloolised asotsiaalse käitumise eeltingimused, mis raskendavad lapse kohanemist ühiskonnas; psühholoogilised pedagoogilised faktorid – kooli ja koduse kasvatus puudujäägid; sotsiaalpedagoogilised faktorid – ebasoodsad suhted peres, koolikaaslaste ja sookaaslastega; isiklik faktor – noor ise aktiivselt valib, kellega suhelda; sotsiaalne faktor, mis kujundab

sotsiaal – majanduslikke tingimusi. (Dolgoval 2009: 6-7) Kõik eelpool toodud põhjused esinevad ka Noortekeskust külastavatel noortel, selgus respondentide vastustest.

Noortekeskust külastavad väga erinevas vanuses noored. Uuriat ülesandeks oli välja selgitada, kas vanusevahe mõjutab kuidagi agressiivse käitumise tekkimist. Kas vanusest tulenevalt on agressiivset käitumist keskuses rohkem või vähem. Küsimusele „Kas vanus mõjutab lapse agressiivset käitumist“. Arvasid vastajat:

//...Ma arvan, et jah. Noored, vanuses 7-12a. On kõige agressiivsemad...// (R5)

//...Jah, aga see on kahe otsaga asi...// (R1)

//...Ei, ei mõjuta...// (R6)

//...Jah, mõjutab ikka...// (R4)

//...Arvan, et jah...// (R3)

//...Ma arvan, et agressiivne käitumine on igas vanuses erinev, vaid vanemas eas agressiivsus võib olla tugevam, impulsiivsem ja kurjem. Vanusega võib agressiivsus vägivaldseks muutuda, agressor võib ohvrile füüsilist valu tekitada ja veel teiste vara rikkuda...// (R2)

Enamus noorsootöötajatest arvasid, et vanus avaldab mõju noorte agressiivsele käitumisele. Cacciatore (2015) väitis samuti, et üks agressiivsuse tekkimise põhjustest on vanus. Ühe ja sama respondendi vastuste tulemusele, võib öelda, et ta kohtab harva noortel agressiivset käitumist, võib olla sellest, et tal on teine amet ja teised ülesanded. Ta ei pane tähele vanusel vahet agressiivse käitumise väljendamisel ja ei too välja erinevaid agressiivse käitumise näiteid. Agressiivsuse määr on seotud vanusega. Lapsepõlves on agressiivsus viis, kuidas võita tähelepanu ja saavutada oma eesmärged. (Breslav 2006: 30) Cacciatore (2015) kirjutas, et kasvades nooruk valetab tihti ja vannub, lipitseb sõprade ees ja häbeneb oma vanemaid. Ta kasutab erinevaid viise, oma eesmärkide saavutamiseks, ja sellised viisid väga tihti tekitavad teistele ohtu.

Pärast uurijat poolset küsimuse täpsustamist miks nad just nii arvavad, respondendid põhjendasid oma arvamust järgmiselt:

//...Praktika näitab, et sellises vanuses noor käib koolis ja tal tekib rohkem suhtlust eakaaslastega ja iga mõjutab teda erinevalt. Tekib oma suhtlusring nõ sõprade, kui ka vaenlaste seas...// (R5)

//...Mõned noored tegelikult „kasvavad“ sellest käitumisest välja. Nad saavad aru, et on teised viisid tähelepanu võitmiseks. Nad näevad, et teised noored suhtlevad nendega teistel põhjustel, aga mitte nende populaarse pärast. Näiteks, ta on sõbralik ja hea inimene...// (R1)

//...Pere on igas vanuses ja probleemid eakaaslastega on alati. Kui noorte agressiivne käitumine on sellest põhjustatud, siis vanus ei mõjuta seda...// (R2)

//...Mida vanem noor, seda paremini ta kontrollib oma emotsioone ja tegevusi...// (R4)

Platonova väidab, ei vanuse kasvades on raskem agressiivse käitumise harjumusest vabaneda (Platonova 2006: 56). Vanusega võib vägivaldsuse, ja ennekõike avaliku agressiivsuse määr, taas kasvada. (Keltikangas- Järvinen 2010: 45) Siin lähevad respondentide vastused lahku teooria seisukohtadega. Vastajad arvavad, et vanusega noored õpivad agressiivset käitumist kontrolli all hoidma.

Agressiivse käitumise põhjuseks võib olla ka sugudevaheline erinevus. Küsimusele, kes on agressiivsemad – poisid või tüdrukud. Respondendid 4, 1, 5 ja 3 arvasid, et poisid on agressiivsemad, kui tüdrukud. Respondendid 2 ja 6 arvasid aga:

//...Samavõrra...// (R2)

//...Agressiivne käitumine ei sõltu soost. Lihtsalt poisid väljenduvad oma agressiivsust füüsiliselt aga tüdrukud verbaalselt...// (R6)

Neli respondenti arvasid, et poisid on agressiivsemad, kui tüdrukud. Keltikangas – Järvinen (2010) arvates, et agressiivsus kasvab poiste seas 9.-14 eluaasta vahel ja agressiivne käitumine võib väljenduda vägivallana. (Keltikangas – Järvinen 2010: 45) Pärast täpsustava küsimuse esitamist miks nad nii arvasid. Põhjendasid respondendid oma arvamust :

//...Noorte sugu ei mõjuta, kas agressiivsus on või mitte...// (R2)

//...Nagu praktika näitab, poisid reageerivad agressiivsemalt paljudele asjadele. Näiteks, kui nendel on keelatud arvutimänge mängima, siis nad hakkavad karjuma ja võib olla nutma... // (R4)

//...Poistel on palju vägivaldsemad mängud ja käitumine, sellepärast nad väljenduvad oma agressiivsust eredamalt...// (R5)

//...Poiste agressiivne käitumine on alati kindlailmelisem. See on kohe selge. See on kaklused, karjatused jne. Tüdrukutel on teistmoodi. Tüdrukud klatšivad, punuvad intriige jne...// (R1)

Haapsali ja Trembley (1994) uurisid agressiivse käitumisega poisse vanuses 6-12 aastat ja nende uuringust selgus, et poisid on rohkem agressiivsemad, sest nende peredes esines palju vanemate agressiivset või vägivaldset karistamist. Ja seetõttu oli poiste agressiivne käitumine vägivaldsem, kui tüdrukutel. Poisid tahavad teistele näidata, et nad on tugevad ja nad tahavad liidrid olla. (Penthin 2003: 32) Tüdrukute agressiivsus avaldub tavaliselt varjatud, verbaalsel ja kaudsel kujul. Esineb iseenda vastu suunatud agressiooni vorme, näiteks toitumisprobleemid, endale vigastuste tekitamine jne. (Penthin 2003: 32) Cacciatore (2015) väidab, et agressiivseid tundeid esineb meestel ja naistel ühepalju. Ühiskonna hoiakud poiste ja meeste vägivaldsuse suhtes on sallivamad, teinekord isegi seda pisendavad : „Poisid jäävad poisteks, see on loomulik, et nad kaklevad.“ Soome Sotsiaal- ja Tervishoiuala Uurimis- ja Arenduskeskuse Stakes 2006. aastal tehtud üleriigilisest koolitervise uuringust on näha, kuidas vägivald kuulub laste ja noorte igapäevaellu nii koolis kui ka väljaspool kooli, ning kuidas poisid on selgelt sagedamini vägivalla aktiivseteks algatajateks kui tüdrukud. Vägivalla ohvreid vaadeldes on soolised erinevused sarnased, kuid mitte nii silmatorkavad. Iga neljas poiss on viimase aasta jooksul korra kaklusesse sattunud ning viis protsenti on sattunud kaklustesse üle nelja korra. Tüdrukute puhul on need numbrid vaid kolmandik poiste omadest. (Stakes. 2006)

Selleks, et mõista, kuidas agressiivne käitumine mõjutab teisi noori, küsiti noorsootöötajatelt teiste noorte reageeringuid agressiivsele käitumisele. Respondendid pakkusid mitmeid variante, kuid ühes olid nad kõik nõus, et agressiivne käitumine võib edasi kanduda ühelt noorelt teisele.

//...Keegi reageerib agressiivsele käitumisele rahulikult, keegi vastab agressiivsusele agressiivsusega...// (R3)

//...Mõned noored annavad noorsootöötajatele agressiivsest käitumist teada. Teised korraldavad löömingu iseseisvalt. Osad noored jällegi ei näita välja, et midagi oleks juhtunud...// (R1)

//...Mõned noored alluvad provokatsioonidele ja muutuvad agressiivsemaks. Osad kaebavad, teised kannatavad...//(R5)

//...On kaks võimalust. Esimene: Noored proovivad konflikti lahendada või vältida ja ei reageeri agressiivsele käitumisele. Teine, kui noored vastavad samasuguse agressiivse käitumisega...// (R4)

//...Ühed on agressiivsed, teised ei pööra tähelepanu ja on noored, kes küsivad vanematelt abi...//(R2)

//...Mõned noored kohe kaebavad noorsootöötajale. Vanemad ei pööra sellele tähelepanu ja püüavad oma sõnadega rahustada agressorit. On ka selliseid noori, kes provotseerivad agressiivset noort, et ta muutuks veel rohkem agressiivsemaks...//(R6)

Mõned noored kardavad agressiivset noort. Noortel võivad olla foobiad ja depressioonid. Teiselt poolt võivad tekkida ebameeldivad tunded, abitus, hirm ja valu asendada kaitsefunktsiooni omavate tunnetega, nagu viha, põlgus, kättemaksuiha. Sel juhul muutub noor ise vägivaldseks. (Penthin 2003: 29)

Respondentidel oli mitmeid arvamusi selle kohta. Ühes läksid nende arvamused kokku – et agressiivne käitumine võib edasi kanduda ühelt noorelt teisele, ja et agressiivsel noorel on probleemid suhtlemisega.

Järgmisena uuris autor : „Millised probleemid esinevad agressiivse käitumisega noortel suhtes teiste noortega?“

//...Agressiivne noor tahab teistele noortele haiget teha, noored kardavad teda ja nad ei soovi temaga suhelda...// (R4)

//...Arvan, et kui noor tihti väljendab agressiivsust, siis teised noored üldjuhul ei taha temaga suhelda ja väldivad teda...//(R6)

Noored ei soovi sattuda agressiivse noore ohvriks ja piiravad suhtlemist temaga. Mõnikord agressiivse käitumisega noor osutub populaarseks teiste noorte seas. Moodustades oma kamba, hakates kiusama ühte kindlat noort:

//...Noored jagunevad kampadeks. Üks nendest koosneb „lahedatest“ noortest, kes oma agressiivse käitumisega alandavad noorii, kes kardavad neid. Teine kamp kannatab mõnitamise all ja tahab olla samasugune...//(R5)

Agressiivse käitumisega noored ei mõtle tagajärgedele ja sellele, et käitumise eest peab ka vastutama. Järgmine küsimus oli : „Millised on olnud noorte agressiivse käitumise tagajärjed Noortekeskuses?“

//...Kui noor on kontrollimatu ja kiusab teisi lapsi, siis me kutsume vanemaid, et võtaksid lapse keskusest ära...// (R3)

//...Olid kakluse juhtimid. Me võtsime ühendust kooli ja politseiga. Tuli välja, et laps on vägivaldsest perest. Praegu sotsiaalpedagoog töötab tema perega...// (R2)

Respondendid tõid välja, oma erinevad kogemused agressiivse käitumise tegajärjedest. Nad on proovinud üldjuhul koos vanematega probleemile lahendust leida. Noorsootöötajad tahavad noortele näidata, et agressiivne käitumine on keelatud Noortekeskuses. Selleks nad on kehtestanud reeglid mis kehtestavad teatud piirangud näiteks: Noortekeskuse külastamise keeld, kutsuvad vanemaid vestlusele. Smirnova (2004) väidab, et noorte agressiivse käitumise puhul peavad vanemad leidma kompromissi nii, et noor saaks rahuldada suhtlemisvajadust. (Smirnova 2004: 30). Samas arvavad noorsootöötajad, et politsei poole pöörduvad siis, kui teised meetmed noorte agressiivse käitumise piiramiseks ei aita.

III. Agressiivse käitumise leevendamise võimalused Narva Noortekeskuse töötajate arvates.

Kelly (2003) pakkus järgmiseid varinate agressiivse käitumise vähendamiseks: reageerida kiiresti, sest agressiivne laps ei kontrolli oma emotsioone; enamik noori vajab mahajahtumiseks aega. Paar minutit võib kasuks tulla; küsuda, miks laps niimodi tegi; aktsepteerida noore tundeid; mitte karjuda noore peale ega kutsuda teda“ halvaks“; eemalda agressiivselt käitunud laps mõneks minutiks mängust ja seletada, millised võivad olla tagajärjed. (Kelly 2003: 103-104)

Küsimusele: „Millised võimalused on noorte agressiivse käitumise leevendamiseks noortekeskuse töötajatel“. Töötajad arvasid:

//...Vestlus vanematega, reeglite sisseseadmine, vestlus noorega, psühholoogi ja sotsiaaltöötajaga koostöö, noorsootöötajate koostöö teiste ametkondadega ...// (R5)

//...Noorsootöötaja koos noorega koostab reeglid. Noortekeskuses on sisseviidud kiituste süsteem, et noortel oleks stiimul agressiivselt mitte käituda. Vestlused nii noorte kui ka vanematega, et aru saada kust agressiivne käitumine ilmneb ja pärast seda valida sobiv meetod agressiivse käitumise vähendamiseks...// (R1)

//...Teha rohkem üritusi, kus lapsed saavad oma isiklikke omadusi avardada...// (R4)

Üks noorsootöötajatest väitis, et üheks agressiivse käitumise vähendamise viisiks on arvutimängude mängimise piiramine.

//...Agressiivse käitumise vältimiseks, mis on põhjustatud arvutist, peavad Noortekeskuses olema reeglid. Näiteks: „Võib viibida arvuti taga ainult 30 minutit. Kui noor ei jälgi reegleid, siis noorsootöötaja võib märkuse teha või koju saata...// (R6)

Krips (2012) kirjutas, et korduvad negatiivsed ütlused, mis on tehtud lapse või noore mängimise ajal, põhjustavad nende agressiivseid käitumisreaktsioone. Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üheks alaeesmärgiks on luua noortele rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks ja suurendada võimalusi noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks. Kui noorel on agressiivne käitumine põhjustatud arvutimängudest, kuna ta väga palju mängib agressiivseid mängu, siis noorsootöötaja saab sellele asendust leida, näiteks loov tegevused, sport või mälumängud.

Küsitluses osalesid inimesed, kes töötavad Noortekeskuses ja nad olid kokku puutunud noorte agressiivse käitumisega. Seepärast autor küsis: „Kuidas nad reageerivad noorte agressiivsele käitumisele“:

//...Püüan seda käitumist ennetada. Rahustan noort. Pärast seletan talle, et selline käitumine ei meeldi mulle ja teistele...// (R2)

//...Kõik sõltub situatsioonist. Peamiselt ma saan teada, miks noore käitumine on just selline. Kui noorel on lihtsalt halb tuju, siis ma seletan talle, et sellepärast ei tasu teistel tuju rikkuda. Aga kui noorel on mingisugune probleem, siis ma proovin ise aidata tal olukorda lahendada või pöördun spetsialisti pole, kui see ei ole minu kompetentsuse piires võimalik...// (R3)

Peaaegu kõik respondendid väitsid, et peamiselt nad püüavad noort rahustada ja nendega rääkida. Kui noorsootöötajad ei saa noort rahuneda, siis nad saavad noore koju või

suunavad spetsialisti pole. Noorsootõtaja peab kuulama mitte ainult seda, mis noor räägib, vaid ka noore tundeid, märkama noore kehakeelt. Samuti peab noorsootõtaja olema erapooletu eelarvamuste vaba kõigi noorte suhtes. Noorsootõtaja toetab noori kõige efektiivsemalt kui ta suudab jälgida noorte emotsioone erinevates tegevustes sealjuures infot ammutades noore kohta. (Dubrin, Geernick 1998: 140-141)

//...Esiteks, ma püüan noorele seletada, et nii käituda ei tohi. Kindlasti ütlen, millised võivad olla tema käitumise tagajärjed. Kui noor jätkab sellist käitumist, siis saadan koju või helistatan vanematele, et võtaksid noore ära...//(R5)

//...Teen noomituse, püüan välja selgitada ja aidata noort, tõsiste olukordade puhul saadan koju...//(R6)

Täiskasvanute ülesanne on oma eeskuju ja õpetuste abil anda noorele nõu, kuidas erinevate tunnetega toime tulla. Nii peab täiskasvanu ka oma käitumisega näitama, et tunnete eest ei pea põgenema. (Cacciatore 2015: 26)

Kui noor külastab Noortekeskust, siis noorsootõtaja mõjutab teda. Noorsootõtaja võib olla noorele eeskujuks. Järgmisena küsiti: „Kuidas noorsootõtajana olete noorte agressiivset käitumist mõjutanud“.

//...Peamine õigeaegselt tähele panna, et noorel on selline probleem ja see ei ole esmakordne juhtum. Räägin lapsevanematega nende noore käitumisest, võib olla selline käitumine väljendub ainult Noortekeskuses. Püüan mõista, miks tal on selline käitumine ja suunan ta õige spetsialisti juurde...// (R5)

//...Kui ma näen, et noorel on agressiivne käitumine, siis ma proovin temale mingit tegevust leida, et agressiivset käitumist vähendada. Ma seletan talle, et kui agressiivselt käitub, siis teised noored ei taha temaga suhelda...// (R3)

//...Püüan Noortekeskuses säilitada hea sõbralikku ja soja õhkkonda. Ma suhtlen palju noorega ja me kõik koos mängime laua- või sportmänge...//(R6)

Igal Noortekeskusel on reeglid, mida noored peavad täitma. Tavaliselt noorsootõtajad koos lastega panevad kirja need reeglid. Küsimusele: „Millised reegleid olete püstitanud Noortekeskuses noorte agressiivse käitumise vähendamiseks?“ respondendid vastasid:

//...Kui noorel on agressiivne käitumine, ta karjub, kakleb jne, siis rahustamiseks ta teeb 20 korda kükki ja pärast seda temal on vestlus noorsootõtajaga...// (R4)

//...Noored, kellel on mitteagressiivne käitumine, saavad kasutada lisa võimalusi Noortekeskuses. Näiteks: ekskursioonid, kingitused, jne...// (R1)

//...Kõige tähtsam reegel meie keskuses on: Lugupidamine üksteise vastu ja suhtlus ilma solvate sõnadeta...// (R2)

On erinevaid meetodeid agressiivse käitumise leevendamiseks. Küsimusele: „Millised agressiivse käitumise leevendamise meetodeid teie kasutate Noortekeskuses“ vastasid respondendid:

//...Kui ma näen, et laste vahel on pingeline mikrokliima, siis ma tekitan neis huvi teiste asjade vastu. Näiteks, me tantsime, mängime jne. Me suhtleme erinetal teemadel. Vanemad noored jälgivad, et poleks konflikte nooremate vahel...// (R6)

//...Motivatsioon ja positiivne keskkond. Meie keskuses on kiituste süsteem. Noored, kellel on hea käitumine, saavad täiendavaid boonuseid Noortekeskuse poolt. Nad saavad selliseid boonuseid millegi vastu vhetada. Näiteks- rohkem mängida mängu, või kingitusi jne...// (R5)

//...Meil on erinevad seminarid noortele. Oli ka seminar agressiivse käitumise kohta ja pärast seda me teeme mõnikord profülaktikalisi vestluseid...// (R3)

Intervjuu lõpus küsiti noorsootöötajatelt: „Millised on nende teadmised ja oskused agressiivse käitumisega toimetulekuks“:

//...Noorte jaoks ei ole. Töötajatele oli „Viha juhtimise“kursus. Kursuse eesmärgiks oli anda teadmisi tugevatest ja potentsiaalselt ohtliku väljendusega tunnetest ning oskus nendega toimetulekuks...// (R3)

//...Oli viha juhtimise kursus, kus olid erinevad meetodid agressiivse käitumise ennetamiseks. Noored ka saavad selliseid meetodeid kasutada. Noorsootöötajad peavad kogemusi noortega vahetama...// (R1)

Autor arvab, et noorsootöötajatele oleks kasulik rohkem pöörata tähelepanu noorte agressiivse käitumise probleemidele. Noorsootöötajad saavad ise organiseerida noortele erinevaid treeninguid, koolitusi või seminare teemal kuidas agressiivset käitumist kontrollida ja leevendada. Respondentide arvamustest selgus, et nad defineerides agressiivset käitumist mõistavad millised on selle tekke põhjused ja kuidas see mõjutab teisi noori. Noorsootöötajate arvates on agressiivsel käitumisel tõsised tagajärjed.

3. UURINGU JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada noortekeskuse töötajate arvamused noorte agressiivse käitumise põhjustest ja toimetulekust nendega.

Uuringu tulemusi analüüsides on selgelt näha, et igal noorel on erinevad agressiivsuse vormid ja nad käituvad agressiivselt erinevatest põhjustest. Mõnedel noortel on probleemid kodus, teistel agressiivsus on mingi saavutamise vahend, on ka noored, kellel on lihtsalt paha tuju ja see on juba agressiivsuse käitumise põhjus. Noorsootöötaja on noortekeskuses peamine inimene, kes saab noortele aidata ja kes saab agressiivset käitumist ennetada. Noored on väga emotsionaalsed ja isegi väiksed probleemid võivad olla agressiivsuse põhjust. Arusaamatus, solvamine, sõprussuhted, kooli- ja pereprobleemid – kõik negatiivsed emotsioonid suures osas väljendavad noored vihana.

Respondendid sõnastasid noorte agressiivset käitumist kui ägedust, rahulolematust, jõhkrust ja vägivaldsust. Noorsootöötajad defineerivad agressiivset käitumist kui negatiivse reaktsiooni ümbritsevale keskkonnale.

Vastustest on näha, et agressiivne käitumine ilmneb sageli Noortekeskuse noorte seas. Noored väljendavad agressiivset käitumist noorsootöötajate arvates karjumise, kaklemise, solvamise, füüsilise vägivalda, protesti ja ignoreerimisena. Niiberg ja Urva (2009) kirjeldavad kuidas agressiivne inimene väljendab oma tundeid, emotsioone ja vajadusi. Agressiivne inimene keskundub ainult endale, ta eitab kompromisse ja kasutab kõnes ähvardusi, manipulatsiooni ja sarkasmi. Agressiivne inimene ei hooli teise tunnetest. Tal on palju vaenlasi, aga vähe sõpru. (Niiberg, Urva 2009: 23) Intervjuus osalesid nii noorsootöötajad, kui ka teised Narva Noortekeskuse töötajad, näiteks direktor ja direktori astetäitja. Seetõttu saab öelda, et mõned Narva Noortekeskuse töötajad puutuvad tihti kokku noorte agressiivse käitumisega, teised mitte.

Agressiivse käitumise põhjustest Noortekeskuses, avaldasid respondendid erinevaid arvamusi. Nad ei osanud kindlalt öelda, millised on agressiivse käitumise põhjused, sest sageli nad ei süüvi probleemi tuuma. Rohkem märkavad väliseid ilminguid nagu noorte välimus või nende teod, mis viitavad agressiivsele käitumisele. Noorsootöötajate

arvates, peamised agressiivse käitumise põhjused on: kasvatus, arusaamatus, tähelepanu- ja saavutusvajadus agressiivse käitumise kaudu.

Uurijat huvitas, mida arvavad noortekeskuse töötajad vanuse mõjust ja noorte agressiivsele käitumisele. Respondendid arvasid, et mida vanem on noor, seda jõhkremaks muutub tema agressiivne käitumine. Agressiivsuse määr on seotud vanusega.

Uurides agressiivsuse ilmingute avaldumist poistel ja tüdrukutel ilmnes üksmeel vastajate arvamustes. Enamus vastanutest olid kindlad, et poisid on agressiivsemad, kui tüdrukud. Poistel agressiivne käitumine on alati kindlailmeline. See on kaklused, vägivaldsus, kiusamine jne. Respondendid tõid välja oma arvamustes, et tüdrukutel ja poistel on erinevad agressiivse käitumise väljendamisega viisid. Poistel on palju vägivaldsemad mängud ja käitumine. Tüdrukud väljendavad oma agressiivsust klatšides, solvates, verbaalselt kiusates ja teisi taga rääkides.

Üks vastanutest siiski arvas, et nii poisid, kui ka tüdrukud on sama agressiivsed. Noorte sugu ei mõjuta nende agressiivsust. Autor arvab, et see on ka sõltub sellest, kes vastas küsimustele. Võib olla respondent ei tööta otseselt noortega ja ei märka, kes agressiivsemad, kes mitte. Ta arvas, et sugu ei mängi rolli. Peamine on kasvatus. Kui peres peetakse agressiivset käitumist normiks, siis ei ole tähtis kas on tegemist poisi või tüdrukuga. Leidub palju tõendeid, et kodused tingimused on tähtsateks mõjuriteks, mis põhjustavad agressiivset käitumist ja hilisemat antisotsiaalset käitumist. Noore esimeseks ja kõige olulisemaks eeskujuks on reeglina tema vanemad, vanavanemad või teised lähedased inimesed. Kui vanemad käituvad ise vägivaldselt, on nad noortele negatiivseks eeskujuks. (Penthin 2003: 28) Noorsootöötaja arvab, et kõige tähtsamad on suhted peres, sest noored kopeerivad seda käitumist ja toovad selle kaasa Noortekeskusesse.

Küsimusele kuidas reageerivad teised noored agressiivsele käitumisele. Olid respondentidel erinevad arvamused. Mõni arvas, et noored võivad vastata samasuguse agressiivse käitumisega, teised aga arvasid, et võidakse see jätta üldse ilma tähelepanuta. On ka selliseid noori, kes küsivad vanematelt abi. Raske öelda, milline võib olla reaktsioon agressiivsele käitumisele, sest kõik noored on erinevad ja kõikidel on oma iseloom, harjumused ja käitumisviisid. Kõige levinum reaktsioon on

agressiivsele käitumisele vastatakse agressiivsusega. Kui noortekeskuses on agressiivse käitumisega noored, siis noorsootöötajad võivad tutvustada teistele noortele, kuidas reageerida sellele käitumisele.

Järgmine küsimus oli, millised probleemid esinevad agressiivse käitumisega noortel suhtes teiste noortega. Kõik respondendid arvasid, et peamiselt on probleemid suhtlemisega. Noorega, kellel on agressiivne käitumine, teised noored ei taha suhelda. Mõned respondendid arvasid, et selle põhjuseks on hirm, teised, et selline inimene teiste noortele ei meeldi.

Igal agressiivsel käitumisel on omad tagajärjed. See puudutab nii noori, kui ka ümbritsevat keskkonda, kus see toimub. Tagajärjed võivad olla väga tõsised. Näiteks Narva Noortekeskuses oli juhtum, kus töötajad kutsusid politsei. Tavaliselt noorsootöötajad ise lahenadavad probleeme. Kõik noorsootöötajad arvasid, et kõige tulemuslikumalt on mõjunud vestlused noortega ja lastevanematega ja sideme pidamine kooli ja sotsiaaltöötajatega.

Kui uurija palus Noortekeskuse töötajatel arutleda teemal: millised võimalused on noorte agressiivse käitumise vähendamiseks või leevendamiseks, arvasid töötajad, et see sõltub situatsioonist. Täpsustades küsimust, millised võimalused on, nende arvates, kõige sobilikumad noortele, kes külastavad nende Noortekeskust. Noorsootöötajad arvasid, et peamiselt need on vestlus noore ja vanematega, koostöö: noorsootöötaja, sotsiaaltöötaja, vanemad ja noor.

Täpsustades küsimust ja soovides saada respondentide endi reageeringuid noorte agressiivsele käitumisele. Noorsootöötajad tõid välja, et nad rahustavad noort. Nad selgitavad, millised võivad olla tagajärjed. Kui noor jätkab oma käitumist, siis saadavad ta koju või helistavad vanematele, et viiksid noore koju. Mõned töötajad vestlevad agressiivse käitumisega noortega. Oli ainult üks töötaja, kes vastas, et võib olla noorel on mingisugused probleemid ja ta vestleb temaga, kuulab tema tundeid

Käesoleva uurimistöö tulemused põhinevad Narva Noortekeskuse töötaja arvamustel ning neid ei saa üldistada. Tulevikus annab see võimaluse uurida seda teemat laiemalt.

Eesmärgi teostamiseks oli püstitatud järgmised järeldused tulemuste põhjal

1. Mis on agressiivne käitumine noortekeskuse töötajate arvates? Selgus, et noortekeskuse töötajad seostavad laste agressiivset käitumist negatiivsete emotsioonide ja tunnetega. See on alati ohu tekitamine ja kurjus ja selline käitumine on keelatud Noortekeskuses. Noorsootöötajad arvavad, et agressiivne käitumine on tüdrukutel ja poistel erinevad. Poistel agressiivne käitumine väljendub rohkem füüsilises vormis aga tüdrukutel verbaalses.

2. Mis põhjustab ja kuidas väljendub noorte agressiivne käitumine Narva Noortekeskuse töötajate arvates? Vastustest selgus, et noortel, kellel esineb agressiivne käitumine on väljendumise viisid erinevad. Mõnikord noored karjuvad, solvavad ja kasutavad füüsilist agressiivset vormi, mõned noored ignoreerivad teisi. Noorte agressiivse käitumise põhjused töötajate arvates, on erinevad. Nendeks võivad olla agressiivse käitumise eeskuju kodus, emotsioonide väljendamine, tähelepanu vajadus. Töötajate arvates agressiivse käitumise põhjusteks võivad olla ka halb tuju. Näiteks kui noorel midagi ei tule välja või ta läks riidu tuutavate ja sõpradega, halvad õpitulemused. Samumti agressiivse käitumise põhjuseks noorsootöötajate arvates, võib olla, et noor tahab olla keskpunktis. Noor arvab, et agressiivne käitumine aotab tal olla liidriks kollektiivis.

3. Kuidas noorsootöötajad suhtuvad ja reageerivad noorte agressiivsele käitumisele? Kõik noorsootöötajad reageerivad ühtemoodi. Esiteks, nad räägivad, agressiivse käitumisega, noorega ja proovivad teda rahustada. Nad üritavad teada saada millest seisneb agressiivne käitumine. Miks noor nii käitub, võibolla tal on mingisugused probleemid. Kui noorsootöötaja saab ise probleemi lahendada, siis ta aitab. Aga kui töötaja märkab, et probleem on väga tõsine, siis ta pöördub spetsialistide poole. Need võivad olla sotsiaaltöötaja, psühholoog, politseinik. See sõltub problemist. Kui noor ei rahune, siis nad helistavad vanematele, segitavad mis juhtus ja vajadusel paluvad, et vanem tuleks lapsele järgi Noortekeskusesse või saadavad koju.

4. Millised on agressiivse käitumise mõjud ja tagajärjed, noortekeskuse töötajate arvates? Töötajate arvates, Narva Noortekeskuses agressiivse käitumise tagajärjed on erinevad. Kõige tihedam agressiivse käitumise tagajärg, töötajate arvates, on ignoreerimine. Teised noored ei taha agressiivselt käituvat noorega suhelda. Mõned kardavad, et noor agressiivses seisundis, alustab kaklust või kiusab teisi.

Vahel noored vastavad agressiivsusega agressiivsusele. Nad solvavad teineteist. Jagunevad erinevateks kampadeks ja teevad massilisi kaklusi.

Noorsootöötajad arvavad, et agressiivse käitumisega noorel on probleemid suhtlemisega. Tal on raske leida ühine keel teistega. Ta ei oska end ülal pidada kollektiivis. Kui noorel on probleemid peres, siis tal on samuti raske suhelda täiskasvanutega. Kuna noor ei oska suhelda, siis sellest tingitud on ta vägivaldne.

5. Milliseid meetodeid noorsootöötajad kasutavad noorte agressiivse käitumise vähendamiseks või leevendamiseks? Narva Noortekeskuse töötajad pakkusid välja kolm varianti agressiivse käitumise vähendamiseks: vestlus (vanemate ja noorega). Noorsootöötaja kutsub vanemaid vestusele ja räägib neile millised on noore mured käitumises, suhtlemises või ümbritsevas keskkonnas. Vestluse abil noorsootöötaja samuti saab aru, kas on noorel mingid probleemid peres või mitte ja kuidas on vaja edasi reageerida.

Noorsootöötaja saab koostööd teha. Kui probleem on tõsine, siis ta saab kaasata koolispetsialiste, vanemaid, sotsiaaltöötajaid ja noorsoopolitseinikuid.

Narva noortekeskuse töötajatel on ka viimane variant, kuidas agressiivset käitumist vähendada. Nad võivad saata nooruki koju rahunemiseks. Kui situatsioon hakkab korduma, siis noorsootöötaja võtab kasutusele teised meetmed. Kahjuks, Narva Noortekeskuse pole korraldanud üritusi või koolitusi noortele, et nende agressiivset käitumist vähendada. Vaid noorsootöötajatele oli kursus „Viha juhtimine“.

Noortekeskuses oli prjoekt „Riskilapsed ja noored“. Selles projektis noorsootöötajad kasutasid erinevaid meetodeid. Näiteks, laager, matk, reisid, erinevad meister- klassid. Projekti kestus 24 kuud . Projekti eesmärk on parandada läbi noortekeskustele loodud spetsiaalsete meetmete 7 kuni 26-aastaste noorte heaolu ja kaasatust üle Eesti. Sihtgrupid antud projektis on rahvusvähemuste ja ääremaade õpiraskuste ja käitumuslike probleemidega õpilased, purunenud, vaeste ja nõrkade sotsiaalsete sidemetega perede lapsed. Programmi raames toimub tihe koostöö Norra partneriga, et valida ja kohandada tõhusaid huvipõhiseid meetmeid (nt seikluskasvatus, draamaõpe). Suur rõhk on laste ja noorte sotsiaalsete oskuste arendamisele suunatud tegevustel (huvitegevus, laagrid). Projekti raames toimub koostöö kohalike omavalitsustega ning sidusvaldkondade spetsialistidega (lastekaitse, sotsiaaltöö, haridus jm), ühiselt koordineeritakse kohalikul tasandil valdkondadeüleseid tugi- ja võrgustikusüsteeme. Sihtgrupi leidmiseks ja kaasamiseks kasutatakse lisaks võrgustikutööle mobiilse noorsoo võimalusi (tänavatöö, töö internetis, noorsootöö teenuse pakkumine teises piirkonnas või noorte kogunemiskohtades) (Narva Noortekeskus)

Käesoleva lõputöö tulemused näitavad, et Narva Noortekeskuse töötajate teadmised noorte agressiivsest käitumisest ja agressiivse käitumise leevendamisest on vähesed. Sellest tulenevalt teeb töö autor ettepanekud Narva Noortekeskuse töötajatele:

1. Teha rohkem üritusi või koolitusi töötajatele, et nad mõistaks, miks noored agressiivset käituvad ja kuidas sellega toime tulla. Teha ka koolitused teemal millised noorsootöö meetodid sobivad noorte agressiivse käitumise vähendamiseks.
2. Pöörata rohkem tähelepanu noorte agressiivse käitumise põhjustele.
3. Korraldada noorte vanematele või hooldajatele agressiivse käitumise leevendamise meistriklass. Esinejaks kutsuda selle ala spetsialistid.
4. Kirjutada projekti, mis on seotud nii noorte kui ta noorsootöötajatega. Kuidas on vaja reageerida erinevates situatsioonides
5. Õpetada noorsootöö strateegiat. Kasutada „Forum-teater“ meetodit agressiivsuse käitumise teemal.
6. Kasutada erinevaid noorsootöö programme. Näiteks Mobiilne noorsootöö või teha koostööd noorte tugilaga.

KOKKUVÕTTE

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada noortekeskuse töötajate arvamused laste ja noorte agressiivse käitumise põhjustest, toimetulekust nendega. Seoses eesmärgiga olid püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- Mis on agressiivne käitumine noortekeskuse töötajate arvates?
- Mis põhjustab ja kuidas väljendub noorte agressiivne käitumine Narva Noortekeskuse töötajate arvates?
- Kuidas noorsootöötajad suhtuvad ja reageerivad noorte agressiivsele käitumisele?
- Millised on agressiivse käitumise mõjud ja tagajärjed, noortekeskuse töötajate arvates?
- Milliseid meetodeid noorsootöötajad kasutavad noorte agressiivse käitumise vähendamiseks või leevendamiseks?

Töö koosneb neljast peatükist ja alapeatükkidest. Esimeses peatükis on defineeritud agressiooni ja agressiivse käitumise mõistet ning selle tähendust, tuuakse välja noorte agressiivse käitumise tekkimise põhjused, agressiivse käitumise tagajärjed ja ennetamise võimalused. Agressiivsuse kohta on esitatud rida seletusi. Ei ole olemas ühesusgust agressiivse käitumise mudelit, kuna iga inimene on omamoodi ja samuti ka tema eneseväljendused agressiivsuses mõistes.

Teine peatükk on agressiivse käitumise tekke põhjuste ja ennetamise uuring, kus on toodud ära uurimistöö eesmärk ja ülesanded, metoodika, meetod, uuringu valim, uurimisprotseduur ja andmetöötlusmeetodi kirjeldus. Kolmas peatükk on uurimistulemuste analüüs ja arutelu. Selles peatükis autor analüüsib intervjuud. Neljas peatükk on uurimistulemused, järeldused ja ettepanekud.

Uuringu osalesid kõik Narva Noortekeskuse kuus töötajat, kellega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu, kus olid ette valmistatud küsimused (LISA1) selle kohta, kuidas noorsootöötajad mõistavad agressiivsust, agressiivse käitumise ilmingud ja teiste noorte reksioone ja agressiivse käitumise vähendamise võimalusi, noortekeskuse töötajate arvates. Intervjuu käigus esitas uurija täiendavaid ja täpsustavaid küsimusi. Andmete analüüsimise meetodiks oli kvalitatiivne sisuanalüüs.

Empiirilise osa alapeatükkides analüüsitakse uuringu käigus saadud tulemusi. Tulemustest on näha, et intervjuueeritavate vastused erinevad, aga agressiivse käitumise mõistet defineerivad sarnaselt iseloomustades seda läbi negatiivseid tundeid

väljendavate sõnadega. Mõned noorsootöötajad arvavad, et 2-3 korda nädalas agressiivset käitumist on kindel ilming sellest, et noor võib olla agressiivne. Enamikul juhtudel noored väljendavad oma agressiivset käitumist füüsilises vormis. Nad kaklevad, loobivad mänguasjadega. Paljud noored karjuvad, solvavad, ignoreerivad.

Uurimistöö tulemuste põhjal saa väita, et noorsootöötajatel on ühtne negatiivne arusaam agressiivset käitumisest. Agressiivse käitumise põhjusteks nimetavad noorsootöötajad erinevaid põhjusi, näiteks emotsioonide kontrollimise oskamatus, tähelepanu vähesust, nooruk on pärit vägivaldsest perest, edutus õppimises. Osad noored tahavad saavutada läbi agressiivse käitumise oma tahtmist.

Kõik noorsootöötajad reageerivad noorte agressiivsele käitumisele sarnaselt. Nad püüavad noort rahustada ja rääkida temaga, uurida tema probleeme, kuulata teda. Noortekeskuses on reeglid ja agressiivne käitumine on seal keelatud. Kui noortel on raskusi rahunemisega, siis noorsootöötajad saavad nad koju. Narva Noortekeskuses oli suur projekt „Riskilapsed“, kust noored said teadmisi käitumise noormidest ja reeglitest, kuidas agressiivset käitumist ennetada ja kuidas seda õigesti teha, kuid tegelikult nad neid teadmisi ei kasuta. Noorsootöötajatele peaks võimaldama üritusi, koolitusi või nad peaksid kasutama erinevaid meetodeid lähenemisel ja suhtlemisel, et noortele oleks see kasulik ja nad teaksid, kuidas nad saaksid oma emotsioone kontrollida ja oma soovidega hakkama saada. Uurija tegi Narva Noortekeskuse töötajatele ettepanekud, kuidas töötajad saavad aidata noortel agressiivse käitumisega paremini toime tulla.

Uurimustöö järelduseks on see, et igal noorel on oma agressiivse käitumise väljendusviis ja sellele tuleb vastavalt igale indiviidile läheneda nii, et see oleks mõjuv ning talle kasulik. Noorte agressiivse käitumise põhjused, noorsootöötajate arvates, on probleemid peres või koolis, suhtlemisoskuse puudumine, emotsioonide väljendamise oskamatus, oma tahtmist saavutamise või oma staatuse tõstmine ümbritsevas keskkonnas.

Narva noortekeskuse töötajatel on erinevad meetodid agressiivse käitumise vähendamiseks. See võib olla vestlus nii noore, kui ka vanematega. Noorsootöötajad saavad samuti kaasata teisi spetsialiste noore olukorra parandamiseks. Kui juhtum pole tõsine, siis noorsootöötaja annab võimaluse noorel maha rahuneda ja võimaldab oma emotsioone välja elada teistel viisidel. Näiteks mängud, sport või loovus. Uurija tegi Narva Noortekeskuse töötajatele ettepanekuid, kuidas töötajad saavad noorte agressiivse käitumise leevendada või vähendada.

SUMMARY

The title of final the final thesis is: “Reasons of aggressive behavior of youngsters and options for its prevention from Narva Youth Centre workers view”

The author of the thesis is a student from the Narva College of University of Tartu, called Darja Gmyr. The original workpiece was created during 2017–2018 university year, and was initially written in Estonian language. The thesis consists of 46 pages and Nelly Randver was assigned as a task supervisor.

=The purpose of this thesis is to name various types of youngsters’ aggressive behavior, factors which influence their behavior and name the methods which are used in Narva Youth Centre to minimalize the aggressive behavior of children.

The structure of the thesis consists of introduction, 4 chapters and underchapters, conclusion and additions.

Introduction talks about justification of topicality, purpose of the thesis and tasks.

In first chapter are defined the meanings and definitions of aggression and aggressive behavior. In this chapter are stated the reasons of aggressive behavior of children and youth, its consequence and options for its prevention.

Second chapter includes research of reasons and prevention of aggressive behaviour among youth. In this chapter are stated tasks of the research, methods, study formula, research procedure and description of the data processing method. Third chapter talks about analyze of research results and its discussion. Fourth chapter is describing research results and suggestions.

Three questions arouse following the research: What is aggressive behavior from Narva Youth Centre workers point of view? Came out, that wouth centre workers associate youth aggressive behavior only with negative emotions and feelings. This kind of behavior is strongly forbidden in youth centre, as it is a risk of harm and evil. What causes and how expresses the aggressive behavior in Narva Youth Centre works option? Replies showed, that youth, who has the aggressive behavior, shows it in a different way. Sometimes youth shouts, fight and use physical violence. Some of youth just ignore others. Reasons of aggressive behavior, from the point of youth workers view, are examples of this kind of behavior from parents and homes, lack of attention and expressing emotions. How youth workers react and treat the youth aggressive behavior? All youth workers react in the same way. They talk to aggressive children and try to calm them down.

What are the influences and results of aggressive behavior, from the point of youth workers' view? Youth workers think, that results of such kind of behavior are following: youth ignore each other, they have problems in communication with others, on aggressive behavior children reply in same aggressive way, they steal, as a reason youngsters are marginalized.

What methods youth workers use to minimize the aggressive behavior or alleviate it? Narva Youth Centre workers advised 3 options to minimize aggressive behavior: discussions with parents and youth, cooperations (child, school, parents, social workers) and send the youngsters home to calm down.

As the results of this thesis show that there is little knowledge among the employees of Narva Youth Center about the aggressive behavior of young people and the mitigation of aggressive behavior. As a result, the author of the work makes proposals for the employees of the Narva Youth Center:

1. To do more events or training for workers so that they understand why young people are aggressive and how to deal with it. Also, provide training on which youth work methods are suitable for reducing youth aggressive behavior.
2. Pay more attention to the causes of the youth aggressive behavior of young people.
3. Organize a master class focusing on aggressive behavior for young parents or carers. The performers are invited to specialists in this area.
4. Write a project that involves both young people and their youth workers. How to respond in different situations
5. Teach the youth work strategy. Use the "Forum-theater" method
6. Use different youth work programs. For example, mobile youth work or collaborate with youth support staff

KIRJANDUS

- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Kaukiainen, A. Do Girls Manipulate and Boys Fight? Coussée, F. The relevance of youth work's history. The history of youth work in Europe. 2010.
- Developmental Trends in Regard to Direct and Indirect Aggression. Aggressive Behavior, 1992
- Denzin, N. Linkoln, Y. Introduction. The dicipline and practice of qualitative research, 2000
- DeWall, C. N., Anderson, C. A., Bushman, B. J. The general aggression model: theoretical extensions to violence. Psychology of Violence, 2011
- Dr Richard C. Woolfson. Why Do Kids Do That?, Suurbritannia, 2004
- Edgar Krull. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat, Tartu, 2001
- Eve Hiimäe, Kristi Kivisaar. Mõista ja toeta oma last. Tallinn, OÜ Agitaator, 2011
- Fave, A. D., Bass, M.. Italian Adolescents and Leisure: The Role of Engagement and Optimal Experience. - New directions for child and adolescent development, 2003
- Fromm, E (1994) Анатомия человеческой деструктивности
- Gottfredson, G.D., Payne, A.A, School climate predictors of school disorder: Results of a national study of delinquency prevention in school, 2005
- Heiki Krips (2003) Suhtlemisostkustest õpetamisel ja juhtimisel
- Heiki Krips, Piret Siivelt, Aila Rajasalu (2012). Suhtlemine probleemsete õpilastega. 9-17
- Heike Baum. Ma pidin vihast lõhki minema! : kuidas toime tulla raevu ja agressiooniga; Tallinn, 2004
- Hillep, M., Agressiivsuse, viha ja vaenulikkuse seosed põhikooliõpilaste keskmiste hinnetega haridusliku stratifikatsiooni võimaliku indikaatorina. Tartu Ülikooli Psühholoogia Instituut, 2012
- Inger Kraav, Siiri-Liisi Kraav, Ülle Kruuda, Mare Liiger, Margit Pärn. Lapsehoidja käsiraamat, Tallinn, 2017

- Istance, D., Dumont, H. Future directions for learning environments in the 21th century.
– Raamatus Dumont, 2010
- Jesper Juul. Agressiivsus : teejuht agressiivsete laste ja noorte paremaks mõistmiseks
Jüri Rute, Eesti Noorsooraport, 2000
- Kail Robert (2001) Children and Their development
- Kate Kelly . The Baffed Parent's Guide to Stopping Bad Behaviour, 2003
- Katrin Aasvee, Jaana Rahno, Eesti Kooliõpilaste Tervisekäitumise Uuring. 2013/2014
- Keldo, K., Õpilaste nägemus Noortekeskusest Tartumaa näitel. Tartu Ülikooli Pärnu kolledž, 2013
- Keltikangas-Järvinen - Keltikangas-Järvinen, L. Agressiivne laps. Kuidas suunata lapse isiksuse arengut. Tallinn, 1992.
- Kikas E. Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008
- Kinnunen, S. Anna mul olla lapsi!, Helsinki, 2005
- Koolilaste ja noorte vaimne tervis, MTÜ Peaasjad ja Eesti Õpetajate Liidu koostöö 2015-2017
- Kristi Kõiv . Antisotsiaalse käitumisega õpilased : artiklite kogumik. Tartu, 2002
- Laherand, Meri-Liis. *Kvalitatiivne uurimisviis*, 2008, Tallinn
- Luke, C. Constructing the Child Viewer: A History of the American Discourse on Television and Children, 1990.
- Mayer, G.R. (2001). Antisocial Behavior: Its Causes and Prevention Within Our Schools. *Education and Treatment of children*, 414-429
- Nele Mets, Kaasava noorsootöö käsiraamat K, Tallinn, 2013
- Neyvaldt Dagmar . Agressiivne käitumine : selle põhjused ja kontroll, Tallinn, 2004
- Noortevaldkond aastasse 2020. 2013. Haridus-ja Teadusministeerium noorteosakond
- Noorsootööst ja noorte tööhõivest, Tallinn, 2009
- Olson, M.E, The Family Communication Sourcebook , 2000
- Penthin - Penthin, R. Agressiivne laps. Tallinn, 2003

Peter Smith, Helen Cowie, Mark Blades . Laste arengu mõistmine. Neljas väljaanne, Autoriõigus tõlkele : Tallinna Ülikool, 2008

Pihor, K., Taru, M., Batujeva, V. Eesti noorte osalemine noorsootöös: ülevaade peamistest suundumustest. - Noorteseire Eestis, 2012

Pihl, T—M., Agressiivsuse eri liike mõõtvat küsimustiku väljatöötamine ja nende liikide ning õpilase keskmise hinde seoste uuring. Tartu Ülikooli Psühholoogia instituut, 2012

Raisa Cacciatore. Agressiivsuse astmed, Tallinn, 2015

Richard E. Mayer. Multimedia Learning, 2001

Sharma, M. K., & Marimuthu, P. Prevalence and Psychosocial Factors of Aggression Among Youth. Indian Journal of Psychological Medicine, 2014

S.R Mathews, E. Löfström, K. Poom-Valickis. Psühholoogia klassiruumis. Tallinn, 2008

Toivo Niiberg, Tiiu Urva Enesekehtestamine – Ei või Jah? Tartu, 2009

Vaap, R. Tere, kas tohin noortekeskusesse tulla? - Noorsootööst siin ja praegu, Tallinn, 2009

Агрессия у детей и подростков : учебное пособие / под редакцией Н. М.

Платоновой Санкт – Петербург, 2006

А. Г. Долгова. Агрессия в младшем и школьном возрасте. Диагностика и коррекция. Москва, 2009

Анна Корниенко. Детская агрессия. Простые способы коррекции нежелательного поведения ребенка, Екатеринбург, 2012

<http://tarkvanem.ee/netilembelised-lapsed/> (viimati vaadatud 09.11.2017)

<http://peaasi.ee/wp-content/uploads/2014/11/Laste-vaimne-tervis-koolis.pdf> (viimati vaadatud 12.12.2017)

LISA

LISA. Intervjuu küsimuste kava

NARVA NOORTEKESKUSE TÖÖTAJATE SEAS AGRESSIIVSUSE MÕISTMINE

- 1) Mis on agressiivsus Teie arvates?
- 2) Kuidas Te sõnastate või kirjeldate agressiivset käitumist?

AGRESSIIVSE KÄITUMISE ILMINGUD JA TEISTE NOORTE REAKTSIOON TÖÖTAJATE ARVATES

- 1) Kui sageli Te puutute kokku noorte agressiivse käitumisega Noortekeskuses?
- 2) Kuidas noored väljenduvad oma agressiivset käitumist Noortekeskuses?
- 3) Mis põhjustab noorte agressiivsust Noortekeskuses, teie arvates?
- 4) Kuidas Te arvate, kas vanus mõjutab noorte agressiivsele käitumisele?
- 5) Miks Te nii arvate?
- 6) Kes on teie arvates agressiivsemad – poisid või tüdrukud?
- 7) Miks Te nii arvate?
- 8) Kuidas reageerivad teised noored agressiivsele käitumisele?
- 9) Millised probleemid esinevad agressiivse käitumisega noortel suhtes teiste noortega?
- 10) Millised on olnud noorte agressiivse käitumise tagajärjed Teie Noortekeskuses?

AGRESSIIVSE KÄITUMISE VÄHENDAMINE NARVA NOORTEKESKUSES TÖÖTAJATE ARVATES

- 1) Millised võimalused on noorte agressiivsuse käitumise leevendamiseks noortekeskuse töötajana?
- 2) Kuidas Te reageerite noorte agressiivsele käitumisele?
- 3) Milliseid reegleid olete püstitanud Noortekeskuses noorte agressiivse käitumise ennetamiseks?
- 4) Millised agressiivse käitumise leevendamise meetodeid Teie teate?
- 5) Milliseid agressiivse käitumise leevendamise meetodeid Teie kasutate oma Noortekeskuses?
- 6) Milliseid üritusi või koolitusi Teie Noortekeskus olete korraldanud noorte agressiivse käitumise seoses?

